

חברת תקצירים

הכנס האנתרופולוגי ה-43

10-11 ביוני 2015, מכללת אשקלון

בשיתוף מכללת אשקלון,
10-11 ביוני 2015

כנס האגודה

האנתרופולוגית ה-43

43rd Annual Meeting Israeli Anthropological Association

KEYNOTE SPEAKER:
PROF. STANLEY
BRANDES, UC BERKLEY

אנתרופולוגיה,
אחרות, אחריות

אורח הכנס: פרופ'
סטנלי ברנדס, אוני'
קליפורניה, ברקלי

לפרטים והרשמה באתר האגודה:
ISRANTHRO.ORG

תוכן עניינים

2.....	יום רביעי 10 יוני 2015
2.....	9:00-10:30 רצועת מושבים ראשונה
2.....	אוכל, פסולת, יער: כינון "האחר" בתרבות ובמדיניות הסביבתית בישראל
6.....	The Ethics of Anthropological Practice / האתיקה של הפרקטיקה האנתרופולוגית
8.....	נשים ופרקטיקות של אחריות
12.....	11:00-12:30 מליאת הפתיחה
12.....	מליאה: מכללת אשקלון כדגם לאקדמיה בצמת חברתי
15.....	14:00-15:30 רצועת מושבים שנייה
15.....	חי צומח דומם: הרחבת מעגל האינפורמנטים במחקר החברתי – אפשרויות ומגבלות
15.....	אֹכֵל וְאֶחְרָת / Food and Othering
18.....	התמודדות אנושית בעידן של "אחריות אישית": מבטים אתנוגרפיים על רגש, מוסר, בטחון והסדר הנכון של הקוסמוס
22.....	16:00-17:30 מליאה: הרצאת אורח הכבוד
22.....	Keynote Lecture: The Animal-Human Divide Reexamined
23.....	יום חמישי 11 יוני 2015
23.....	9:00-10:30 רצועת מושבים ראשונה
23.....	"אני טקסט פוליטי": דיון תיאורטי במפגש האתנוגרפי
25.....	Religious Discourse and Experience / חוויות ושיחים דתיים עכשוויים
28.....	שקופים ומשקפים: מבטים מהשוליים ומהמרכז
32.....	11:00-12:30 רצועת מושבים שנייה
32.....	The Anthro-Object Relation / יחסי אדם-אובייקט
35.....	הגוף האחר ושאלת הבנייתו החברתית והתרבותית
39.....	טקסט וטקס: מחווה לפרופ' ניסן רובין
40.....	סדנא בין-דורית בהשתתפות משה שוקד
41.....	15:15-16:30 מליאה חגיגית בשיתוף "בחברת האדם"
41.....	אנתרופולוגיה מתעוררת? האנתרופולוגיה והציבור בישראל
42.....	16:45-17:45 מליאה
42.....	Speakers' Corner: An Open Discussion on a Possible AAA Boycott Motion

יום רביעי 10 יוני 2015

9:00-10:30 רצועת מושבים ראשונה

אוכל, פסולת, יער: כינון "האחר" בתרבות ובמדיניות הסביבתית בישראל

יו"ר: ד"ר דפנה הירש, האוניברסיטה הפתוחה

סדר ההרצאות במושב:

אורית הירש וד"ר רפי גרוסגליק

"ההרצאה הכי חשובה שתשמעו אי-פעם": אחרות, טבעונות ואלימות תרבותית-פוליטית בישראל

טליה פריד

הפרדת פסולות ביתית למיחזור בישראל: מקומן של פרשנויות תרבותיות בעבודתם של מפקחי איכות הפרדת

פסולת

ד"ר ראמז עיד

היררכיה של חובות: הטבע ככלי לעיצוב יחסם של תושבי הכפרים הדרוזיים בכרמל למדינה

נתליה גוטקובסקי

חלק כמו התמרתו של ענף שמן הזית: טכנו-מדע, מדינה ומקומיות ישראלית/פלסטינית

תקציר המושב:

המחקר העכשווי באנתרופולוגיה של הסביבה מראה, בעקבות תפיסות פוסט-סטרוקטורליסטיות - בייחוד פוקו, כיצד הסביבה נוצרת כאתר בו מגולמת המדינה ושלטונה, ובמקביל מתבטאת בה גם התנגדות יומיומית לכוח ולריבון. פוקו עסק ביחסים ההדדיים בין תצורות ידע/כוח ושליטה, אך מסקנותיו אותגרו על ידי חוקרים סוציו-מטריאליים (כגון דונה הראוואי וברונו לאטור) שטענו כי גישתו אינה רלוונטיות עוד בשל התעלמותה מהאונטולוגיה שרואה סוכנות בכוחו החברתי של הלא-אנושי.

בעקבות דיון זה מתמודד המושב עם השאלות מיהו "האחר", מה משמעות "האחר" וסוכנותו, וכיצד יוצרים ידע אודות האחר או משתיקים אותו בתוך פרקטיקות שיחיות (דיסקורסיביות), חומריות ופוליטיות של היחסים בין הסביבה והמדינה בישראל.

כך, המושב יתמודד עם מגוון סוכני ויוצרי ידע ושיח חברתי-פוליטי, עם מגוון מופעים של מדיניות סביבתית המציגים בתורם פרשנויות חדשות לייצור "האחר" או התעלמות ממנו בתוך הרגע "הסביבתי" הנוכחי בישראל.

תקצירי ההרצאות:

"ההרצאה הכי חשובה שתשמעו אי-פעם": אחרות, טבעונות ואלימות תרבותית-פוליטית בישראל

אורית הירש - דוקטורנטית, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב ,

hirscho@post.bgu.ac.il

וד"ר רפי גרוסגליק - פוסט דוקטורנט, החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת תל-אביב ומרצה, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, rafig@bgu.post.ac.il

"ישראל היא ה'מכה' של הטבעונים", כך אמר גארי יורופסקי, פעיל למען זכויות בעלי חיים ולקידום טבעונות, בעת ביקורו בישראל בדצמבר 2013. יורופסקי זכה לפופולאריות רבה בעקבות סרטון באתר יו-טיוב ובו נשא הרצאה בנושא טבעונות. הסרטון, שנקרא "ההרצאה הכי חשובה שתשמעו אי-פעם", זכה למיליון צפיות ולתפוצה רחבה ברשתות החברתיות, וגרם לישראלים רבים לאמץ דפוסי אכילה טבעוניים. בשנה האחרונה הפכה הטבעונות מסוגיה תרבותית-קולינארית-אתית שולית לתופעה תרבותית דומיננטית בישראל. בהרצאה זו נעסוק במשמעויות התרבותיות-חברתיות של טבעונות בישראל, כפי שהן עולות מהשיח התקשורתי בנושא. ההרצאה תתמקד בנייתו השיח התקשורתי שליווה את ביקורו של גארי יורופסקי בישראל (ספטמבר 2012 ודצמבר 2013) ובנייתו "רגע שיח קריטי" זה. נטען כי מסגרות הפרשנות שאנשים מספקים להצדקת הטבעונות, כמו גם הנימוקים לדחיית הטבעונות, מושפעים באופן ישיר מהמתרחש בפוליטיקה, בחברה ובתרבות הישראלית. ניתוח הפולמוס הסוער שעורר יורופסקי, כפי שהופיע בעיתונות הישראלית האלקטרונית והכתובה, חושף ארבע תמות מרכזיות הקושרות את שיח הטבעונות בישראל לאלימות התרבותית-פוליטית בה שרויה החברה הישראלית: מילטריזם והקונפליקט היהודי-פלסטיני; שואת יהודי-אירופה ומרכזיותה בתרבות בישראל; השסע האתני והקונפליקט הדתי. בהרצאה נראה כי באופן פרדוקסאלי שיח הטבעונות הגלובאלי- המזוהה עם ערכי התנגדות לאלימות ולאפיסטמולוגיה של היבדלות בין בעלי חיים לבין בני האדם - מקבל את ביטויו בישראל דווקא במסגרות רטוריות של אלימות, היבדלות ויצירת תיוג של "אחרות" בין קבוצות חברתיות שונות. כך, בעוד שטבעונות באה לצמצם את ההיבדלות בין אדם לחיה, היא בפועל משמשת לשימור יחסי כוח ושסעים חברתיים אנושיים.

הפרדת פסולות ביתית למיחזור בישראל: מקומן של פרשנויות תרבותיות בעבודתם של מפקחי איכות הפרדת פסולת

Sorting household waste for recycling in Israel: The role of cultural interpretations in the work of waste inspectors

טליה פריד- דוקטורנטית, החוג ללימודי מדע, טכנולוגיה וחברה, אוניברסיטת בר אילן taliafried@gmail.com

An Israeli resident who discards their household waste into a recycling bin is typically unaware that the contents of that bin may be weighed and measured by a waste inspector down the line. Yet, recycling laws and economic considerations require that wastes be monitored regularly. The 'recycling revolution' has bred a cottage industry of waste planners, consultants, and inspectors who are contracted by local authorities and by the Ministry for Environmental Protection to monitor wastes. These experts seek to estimate the quantities of wastes discarded in different towns, and even more importantly, to assess the

'cleanliness' of different recycling streams (e.g., whether residents have placed only food waste into the brown organics bin, and nothing else).

In this lecture I ask how waste experts approach source separation as a practical, environmental, and cultural project, how they make sense of its indeterminate outcomes and what terms they use to settle and articulate them. Based on a year of participant-observation with a leading waste consulting firm, I illustrate that even in relatively dry and technocratic realms of waste inspection, experts rely on ad-hoc social theories of waste disposers to puzzle out indeterminacies in their work. That is, when findings are contradictory or disputable — as in the waste world they often are — waste experts rely on social typologies to settle dilemmas, rather than on material or technical explanations. These typologies are highly variable and contradictory. Moreover, it seems this 'social-theoretical' characteristic of waste work in Israel is not as prevalent in other countries. I will use theories from Science and Technology Studies (STS) and environmental anthropology to explain the particular way that Israeli waste expertise has come to narrate its object by foregrounding waste's social 'others,' and how this 'othering' depreciates the global and ethical purview of sustainable waste management.

היררכיה של חובות: הטבע ככלי לעיצוב יחסם של תושבי הכפרים הדרוזיים בכרמל למדינה

ד"ר ראמז עיד, המחלקה לאנתרופולוגיה באוניברסיטת ברן, שווייץ, ramezeid@yahoo.com

זיהוי שמורת הטבע והיערות בכרמל כסמלים ציוניים יהודיים מאז קום המדינה, גרם להתרחקותם הפיזית והתרבותית של התושבים הדרוזיים ממרחבי הטבע באזור, שנתפסים כביטוי סימבולי ליחסי ההיררכיה המתקיימים בין הממסד הציוני-יהודי לבינם, ואף ביחס לשאר המיעוטים בישראל. תפיסתם הרווחת, הגורסת כי "עצים זוכים לחשיבות גדולה מזו של בני-אדם", הובילה לתחושה של חיים "במצור", ככאלה אינם יכולים להתערות במרחבי הטבע הסובבים אותם.

טענה מרכזית היא שיחסי המדינה והמיעוט הדרוזי התאפיינו בהיררכיה המבוססת על הנרטיב לפיו הדרוזים נושאים ב"חוב (debt) "כלפי המדינה על שלא גורשו במלחמת 48, ועל היחס השוויוני, לכאורה, לו הם זוכים. נרטיב זה שימש לשימור וללגיטימציה של אותו יחס היררכי בין המדינה לבין הדרוזים, לאפליה ולחוסר שוויון בחלוקת התקציבים. המחקר מראה שנרטיב זה הולך ומתפורר בשנים האחרונות, כשקולות חדשים בשני היישובים הדרוזיים בכרמל קוראים תיגר על הבניה זו של מערכת היחסים, בטענה שהמדינה חבה להם ולא ההיפך: [1] בנרטיבים המקומיים לשריפה הגדולה בכרמל ב-2010, בהם המדינה מואשמת במחדלים סביבתיים של השריפה; [2] בדרישה ליישום התחייבויותיה הבינלאומיות של המדינה לאונסקו בכרמל כמרחב ביוספרי הדורש שיתוף דמוקרטי אמיתי של התושבים בניהולו.

ההרצאה תציג את הקשר בין שיתוף דמוקרטי מקומי מבוזר לתחושת השייכות לטבע, ובמיוחד בוחן את יחסם הפוליטי של תושבי הכפרים הדרוזיים באזור הכרמל למדינת ישראל, כפי שבא לידי ביטוי ל"טבע" ול"יער" שבאזור

זה. תוך ניתוח תפיסותיהם של התושבים ניתן להבין איך אסטרטגיות אלו מייצרות בפועל "ערך" חדש של היער בקרבם: הטבע אמנם היה בעבר סוג של אויב, אך כיום התושבים מגלים שחבירה לטבע יכולה אולי להביא להם פחות היררכיה "יותר שוויון".

חלק כמו התמרתו של ענף שמן הזית: טכנו-מדע, מדינה ומקומיות ישראלית/פלסטינית

נתליה גוטקובסקי, דוקטורנטית, בית הספר ללימודי הסביבה ע"ש פורטר והחוג לסוציולוגיה ואתרופולוגיה, אוניברסיטת תל אביב nat@post.tau.ac.il

לענף הזית סמליות וחשיבות בכלל מקורות התרבות המקומית. עם זאת, שנים רבות נתפס עץ הזית כסמלו של הערבי-פלסטיני במאבק הלאומי-קרקעי מול "העץ היהודי", האורן. לפני כשלושים שנה, אגרונומים ישראלים היו בין המדענים הראשונים שהרכיבו עצי זית המתאימים לתיעושו של הענף שנתפס כגידול חקלאי מסורתי ועתיר עבודה. החדשנות המדעית-אגרונומית, לצד מגמות של צמצום צריכת המים בחקלאות בישראל והשקעות מדינה בפיתוח הענף המתועש הביאו לתמורות משמעותיות בענף הזית המקומי.

המאמר בוחן את עלייתם של תצורות הידע, המדע והטכנולוגיה החדשים הנוצרים אודות ענף שמן הזית והסדר החברתי הנוצר במקביל לכך. זאת, באמצעות עבודת שדה אתנוגרפית שהתקיימה בין השנים 2008-2009 ובין 2012-2014 בקרב מדענים, מעצבי מדיניות וחקלאים.

בהתבסס על תיאוריות של אנתרופולוגיה חקלאית וסביבתית ולימודי מדע וטכנולוגיה (STS) אראה כי ככל שעולה המידע ("scientization") של התחום נוצרות סביבו אידאות מחודשות. כך, נבנה מחדש ענף חקלאי מתועש וטכנולוגי, מושא לתכנון מושכל, המוגדר כמזון בריאות המפורק למיקרו מרכיבים, ענף המשמר סביבה וגורם למפגעים בה, במקביל. אטען, כי למרות שהממסד החקלאי גורס כי ענף הזית הוא סמל לדו קיום במדינה, הרי שהידע המדעי שנוצר מקדם את ההיגיון הבריורקטי-לאומי ומאפשר באמצעות המדע לתבוע מחדש מקומיות יהודית-ישראלית דרך ענף הזית. תהליך זה מביא לניכוסו הסימבולי, הכלכלי והתרבותי של ענף הזית מפני זיהויו הערבי-פלסטיני. בה בעת, הידע התרבותי-חברתי ומקומי של האחר הערבי-פלסטיני מודחק ומאבד מחשיבותו, ואילו הידע האגרונומי שבכוחו להעלות את נס גידולי הבעל, מובלע שכן אינו תואם את הגיון המדינה. תובנות אלו מחזקות את הממדים הפוליטיים החסרים ב-STs, מציגות אנתרופולוגיה עדכנית של מדיניות חקלאית בישראל, ומוסיפות לאמפיריקה הדלה המראה כיצד מדעני חקלאות וסביבה עוסקים בפוליטיקה ומערבים שיפוט נורמטיבי במחקר.

האתיקה של הפרקטיקה האנתרופולוגית / The Ethics of Anthropological Practice

יו"ר ומתדיינת: ד"ר מאיה מלצר-גבע, מכללה אקדמית כנרת

סדר ההרצאות במושב:

Prof. Don Seeman (Emory University)

Aristotle for Anthropologists: Critical Notes on the Ethical Turn in Contemporary Anthropology

Sibylle Lustenberger (Bern, Switzerland)

Surrogate Mothers and Otherness

ד"ר אורית אבוהב (בית ברל)

אריך בראואר ורפאל פטאי: על אחריותם של אנתרופולוגים בתקופת היישוב

מתן אהרוני (חיפה)

מחיר החשיפה: כשיוצרי קולנוע חרדים מבקשים הכרה מהציבור הרחב בעזרת תיווכו של האתנוגרף החילוני

תקצירי ההרצאות:

Aristotle for Anthropologists: Critical Notes on the Ethical Turn in Contemporary Anthropology

Don Seeman, Emory University

The past decade has seen a huge upturn in anthropological articles and monographs dealing centrally with ethics. Initially spurred by specific developments in the anthropology of Islam represented by figures like Talal Asad and his students, these studies focused on the habituation of pious selves to religious norms and values. At the same time, another trend represented by writers like Michael Jackson, Webb Keane and others, have explored the "everyday" or "ordinary" ethics that are supposedly far removed from the more formalistic ethics of both religion and philosophy. I argue that both of these trends illustrate important examples of what anthropology can contribute to the study of ethics but that they both ignore a central aspect of moral experience associated in the Aristotelian tradition with the ideal of deliberation, without which anthropological theories must remain impoverished and solipsistic.

Surrogate Mothers and Otherness

Sibylle Lustenberger, Institute of Social Anthropology, University of Bern, Switzerland

sib.lustenberger@gmail.com

The bodily contribution of surrogate mothers makes it often difficult to define which relationship counts as kinship and which does not. Keeping these women at distance, drawing a clear boundary, and defining them as a third party or "the other" is therefore indispensable to this way of forming a family.

In this paper, I inquire into the narratives of gay men who contracted Indian surrogate mothers and reflect upon my responsibilities as an anthropologist. To do so, I rely on ethnographic material collected in Mumbai. For the period of two months I shared a hotel with clients of an Israeli agency and accompanied them on a daily level. My interlocutors often emphasized that they and the surrogate mothers had entered a pure business relationship, thereby drawing a clear boundary between them. However, meeting these women face-to-face made them feel emotionally near. They felt responsible toward them and deeply regretted that they could not understand their needs.

But the surrogate mothers were not only an "other" for the gay couples. They were also an "other" for me, as a researcher. Due to my closeness to the commissioning parents, I often felt that their joy and sorrows became my own. When interviewing surrogate mothers, in contrast, my unfamiliarity with their language and the Indian context imposed a barrier. I discuss the risk of privileging the voices of intended parents and how I might exercise my responsibility toward the surrogate mothers, too.

אריך בראואר ורפאל פטאי: על אחריותם של אנתרופולוגים בתקופת היישוב

אורית אבוהב, מכללת בית ברל

אריך בראואר ורפאל פטאי, חלוצי האנתרופולוגיה בתקופת התחנכו במרכז אירופה, מיקדו את המחקר ביהודים יוצאי המזרח והדגישו את תפקיד האנתרופולוג ב"שימור" תרבותם לפני שתשתנה בעקבות המפגש עם תרבויות אחרות ובעקבות תהליכי שינוי חברתי מהיר ודרמטי. במבט מזמננו, בראואר שילב מדידות וצילומי נחקריו בנוסח אנתרופולוגיה פיזית, המעוררים הסתייגות וסלידה בשל זיקתם הגזענית. שמו של פטאי נקשר לשערוריה שפרצה בעקבות פרסום העינויים של הצבא האמריקאי בכלא אבו-גרייב בעירק, שנטען כי היו הונחו בהשראת ספרו של פטאי *The Arab Mind*.

אלה מובילים אותנו לדיון בסוגיות ההתאמה בין המעשה המחקרי לפוליטיקה בת הזמן, לתוקף הקריאה לאחור, ולאחריות של אנתרופולוג על השימוש שעושים בפרסומיו.

מחיר החשיפה: כשיוצרי קולנוע חרדים מבקשים הכרה מהציבור הרחב בעזרת תיווכו של האתנוגרף החילוני

מתן אהרוני, אוניברסיטת חיפה והמרכז הבינתחומי הרצליה, Matana007@gmail.com

הרצאה זו עוסקת באחרות ובאחריות, שנובעים מהמפגש בין יוצרי קולנוע חרדים לביני, חוקר חילוני, כפי שעולה מעבודת הדוקטורט שלי: "קולנוע חרדי קהילתי: הפקה והתקבלות של תרבות פנאי קולנועית בחברה החרדית בישראל".

יוצרי קולנוע חרדים אפשרו לי להיחשף במשך שלוש שנים להפקת הקולנוע החרדי ולתוצריו ואישרו לחשוף אותם לציבור הרחב. מטרתם היא לטשטש את האחרות שלהם ולהציג עצמם כחלק מתעשיית תרבות קולנועית ישראלית. לשם כך הם משתמשים בטרמינולוגיה כפולה לסרטים – כלפי פנים (מכונים מצגות אור קוליות) וכלפי חוץ (מכונים קולנוע חרדי). היוצרים גם משלבים בעשייתם אנשי מקצוע חילונים, אך אלה אינם מקבלים הכרה בסרטים ובקרב הקהל החרדי, והם מתכתבים עם סרטים זרים, באופנים שאינם מאפשרים לצופים חרדים לחוש מאוימים מחדירתה של תרבות זרה.

פתיחותם של היוצרים אפשרה לי לעסוק במחקרי בתעשיית התרבות הקולנועית, בתרבות הערצה ובתרבות פנאי פעילה ויצירתית בחברה החרדית. טענותיי על הלגיטימיות שמקנים הסרטים לגישה "מודרנית-חרדית" ולהעצמת דמותו של החרדי המודרני, הצגתי את הביקורת הפנימית הסמויה, את קיומה של תרבות נעורים פעילה ואת הטקסים הקרניבליים הנשיים הלא צנועים, עלולים לשבש את האיזון העדין שקיים בחברה החרדית ביחס לקולנוע החרדי – בין אישור לאיסור מצד בעלי הסמכות הרבנית. לפיכך, בשם המדע ובגלל הדגש שמושם על קולנוע החרדי, מחקרי עלול לפגוע בתעשיית הקולנוע החרדי, שזכתה עד כה להסכמה שבשתיקה.

האחריות שיש ליוצרים החרדים ולי היא גדולה. את מסקנות מחקרי וההשלכות האפשריות שלהן על התרבות הקולנועית לא ניתן היה לחזות מראש אך נשאלת השאלה מה המחיר שעלולים לשלם היוצרים כדי לקבל הכרה ומה משקל האחריות שלי כחוקר לשמור על השדה מפני שינויים. הדילמה שלי מתעצמת במצב החברתי הקיים – של פתיחות החברה החרדית לתרבויות הסובבות אותה, לאנשים סביבה וגם לחוקרים ולממצאי המחקרים עליה. מההרצאה עולה כי אנתרופולוג שחוקר את התרבות החרדית עלול לשמש סוכן שינוי בעל כורחו. מחקרו אינו תורם רק לידע על התרבות החרדית, אלא מוסיף לתמורות ולשינויים שמתרחשים בתרבות ובחברה החרדית.

נשים ופרקטיקות של אחריות

יו"ר: פרופ' ניסן רובין, המכללה האקדמית אשקלון

מתדיין: ד"ר שלומי דורון, המכללה האקדמית אשקלון

סדר ההרצאות במושב:

ד"ר סמדר נוי (אשקלון)

אקטיביזם באקדמיה (!?): על תפיסותיהן עולמן ופעולתן של חברות-סגל אקטיביסטיות בישראל

ד"ר קרן אבהר-חן (אשקלון)

אחרות, אחריות ונשיות משפחתית

ד"ר ענבל סיקורל (אשקלון)

"לא באנו לפה לנוח" – תרומה נשית להקמת יישוב דתי-לאומי

ד"ר נעמי גל (אשקלון)

אחרות ואחריות נשית כלפי נשים שנסחרות למטרות זנות

תקציר המושב:

מחקרים רבים דנים במקומן המרכזי של נשים בדאגה לרווחתם של אחרים, החל מבני-הבית, המשך בקרובים, בשכנים ובאנשים מהקהילה הקרובה יחסית, וכלה בזרים – הן במובן הקונקרטי והן במובן הסימבולי (לגבי נשים בישראל ראו לדוגמה, ברנשטיין, 1987; הרצוג, 1998; יסעור-בורוכוביץ ואח', 2010; סטולר-ליס, 2004). הדאגה לאחרים, הן במסגרת פרטית ואישית והן במסגרת קבוצתית (למשל בארגונים חברתיים), פורשה בעבר לא פעם בצורה מהותנית - כעניין של 'אופי', או כ-'הרחבה של התפקידים הנשיים'. פרשנות שונה, פמיניסטית ומעצימה, רואה בדאגה לאחרים ביטוי של אוריינטציה מוסרית, המתייחסת אל הדאגה לזולת כביטוי אקטיבי של לקיחת אחריות וסירוב להיכנע לאדישות.

במושב אנו מבקשים לבחון שאלות הנוגעות למושגים מופשטים כגון 'דאגה', 'אחריות', 'אחרות', 'זרות', 'קהילה', 'בחירה' ו-'אקטיביזם', דרך ארבעה מחקרים העוסקים בנשים ובפרקטיקות של דאגה ונטילת אחריות: ד"ר סמדר נוי תציג מחקר שערכה על חברות סגל אקדמי 'אקטיביסטיות', הסודקות את הגבולות המסורתיים בין 'אקדמיה' ל-'חברה' ופועלות לקידום שינויים תודעתיים, פוליטיים וחברתיים ביחס לקבוצות מוחלשות ומדוכאות. ד"ר נוי גם תעלה, בהרצאתה, שאלות על אתיקה של אחריות חברתית באקדמיה. ד"ר קרן אבהר תציג מחקר שערכה על משפחות ממוצא אתני תימני ותראה את לקיחת האחריות של נשים במשפחות אלה לשימורה של המשפחה, אך גם לעיצוב מחדש של גבולות המשפחה ושל אופני התנהלותה. ד"ר אבהר גם תעלה, בהרצאתה, שאלות על אופי המחקר במדעי-החברה ועל האחריות המגולמת במטאפיזיקה האנתרופולוגית; ד"ר ענבל סיקורל תציג מחקר שערכה סביב הקמת ישוב חדש, ותתמקד בתפיסת האחריות הקהילתית של 'דור המייסדות', השלובה בפרשנות דתית-רוחנית; ולבסוף, ד"ר נעמי גל תציג מהלכים שנעשו ע"י ארגונים פמיניסטיים, שתרמו לשינוי התפיסה החברתית השכיחה לגבי נשים הנסחרות לזנות – מ-'אחרות מוחלטות' ל-'קורבנות', וכן לשינוי צורות הטיפול המשפטי בתופעה והטיפול הפרטני בקורבנות.

תקצירי ההרצאות:

אקטיביזם באקדמיה (!?): על תפיסותיהן עולמן ופעולתן של חברות-סגל אקטיביסטיות בישראל

ד"ר סמדר נוי, החוג לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה, מכללה האקדמית אשקלון

canyons@biu.013.net.il

הרצאתי תתאר מקצת ממצאיו של מחקר על חברות בסגלים אקדמיים, שפועלות בתוך, מחוץ וב-'אזורי הגבול', של מוסדות ההשכלה הגבוהה, במטרה ליצור/לקדם שינויים חברתיים.

השאלות שהניעו אותי במחקר הן שאלות שאני מפנה לעצמי מדי יום ביומו: האם, כחברה בסגל-אקדמי עליו להישאר בדלת-האמות של מרצה-חוקרת שתפקידה ללמד סטודנטים ו-'להרחיב את הידע' במסגרת מחקרים שיהפכו לפרסומים בכתבי-עת אקדמיים? או שאולי 'מוטלת עלי' – מכוח מעמדי/עיסוקי, 'שליחות' (mission) 'רחבה יותר שהיא מעבר ל-'חוזה הפורמאלי' שבין המוסד לביני? ואם כן, מהי ?

בהרצאה אציג את תפיסותיהן בנושא זה, של שלושים אקטיביסטיות-אקדמיות – צעירות וותיקות, עם תקן ובל, מכל הדירוגים וצורות ההעסקה ה-גמישות' המקובלות כיום, שאותן ראינתי בין השנים 2012-2014. מהראיונות עם מרבית המשתתפות עלתה תפיסה, שלמרות גיוונה ולעתים מורכבותה, נדמה לי שהיא ברורה, שלפיה יש להן, מתוך היותן חלק מהאקדמיה, מחויבות חברתית ואחריות חברתית רחבה. חלק מהמראיונות אף הביעו תפיסה שמחויבותן-אחריותן היא דווקא חלק אינטגרלי מה-'חזקה הפורמאלי' שלהן עם המוסד. רבות מהמראיונות סיפרו שתפיסת המחויבות-אחריות נוצרה אצלן מתוך הלמידה של המחשבה-פוליטיקה הפמיניסטית. עם זאת, אצל רבות מהן נראה שתפיסה של מחויבות-אחריות היא חלק מתפיסה/זהות ששורשיהן בילדותן-נעוריהן.

ומה לגבי מאפייני הפעולה האקטיביסטית עצמה? – מחלק גדול של הראיונות עלו מאפיינים של ריבוי וגיוון, של יזמות אבל גם של עבודה משתפת. בנוסף, בלט הממצא שלפיו התפיסה האקטיביסטית מלווה את המשתתפות לא רק בפעולתן החוץ-אקדמית, אלא גם במסגרת 'חובותיהן' האקדמיות – אופי ההתנהלות בכיתות הלימוד, הקשר עם תלמידים ומונחים, הבחירות המחקריות והעשייה האקדמית-מנהלתית. לבסוף, ההרצאה גם תציג את המחירים האקדמיים שנאלצות לשלם רבות מהמשתתפות, שתפיסות-עולמן ואופני התנהלותן נתפסים כ-'בעייתיים' וממצבים אותן בשולי השדה כ-'אחרות'.

אחרות, אחריות ונשיות משפחתית

ד"ר קרן אבהר, החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, המכללה האקדמית אשקלון

keren_avh@hotmail.com

הרצאה זו עוסקת בחקר המשפחה הישראלית-תימנית. מחקרים העוסקים באופי המשפחתיות בחברה הישראלית מלמדים כי באופן כללי, ובשונה מהמתרחש בעולם המערבי, המשפחה בישראל מצליחה לשמור על יציבותה. לאור עובדה זו החלטתי לחקור את המשפחה הישראלית מתוך גישה אנתרופולוגית, המאפשרת ניתוח הוליסטי של המשפחה ושל המציאות החברתית.

המחקר התמקד במפגשים שבועיים קבועים שמקיימות שבע משפחות מורחבות, ממוצא תימני, המתגוררות במרכז הארץ. במהלך המפגשים נוצרת, כך נראה, משפחתיות בעלת נופך פסאודו-מסורתי. כלומר, משפחתיות שנשענה על שורשיה המסורתיים לצד יכולתה לכלול בתוכה שינויים והתרחשויות השייכים להווה.

במהלך המחקר מצאתי כי האחריות היומיומית לשמירת המשפחתיות ולהבנייתה, היא אחריות נשית. הנשים הן אלה שיוצרות את המשפחתיות המורחבת על משמעותה הפסאודו-מסורתית עבור המשתתפים. הדרך בה הן עושות זאת מעניינת ביותר. הן מצליחות לשלב בין אותם דפוסי משפחתיות הנקראים בספרות "משפחות חדשות" ולהכיל אותם בתוך המערך המשפחתי המורחב. זה הנשען על יסודות פסאודו-מסורתיים. בדרך זו הן מצליחות לחבר בין עבר לעתיד, בין נשיות לגבריות, וליצור קשר והמשכיות משפחתית.

עוד מסקנה שניתן לגזור מהמחקר קשורה לשיח המשפחתי הקיים כיום בספרות הישראלית והסוציולוגית בעיקר. בשיח הישראלי האקדמי סביב נושא המשפחה, קיים ואקום באשר לשיח על תצורות משפחתיות מורחבות, כאלו

הנשענות על יסודות מסורתיים. כך, מבחינת השיח האקדמי הנוכחי המשפחה המורחבת הפסאודו-מסורתית הופכת ל"אחר". היא הופכת לאחר שגרת, כזה שלא מעניין לדבר אודותיו. דווקא מתוך נקודת המבט ההוליסטית, הכה אופיינית לאנתרופולוגיה, עולה תמונה הרבה יותר מורכבת בכל הנוגע למשפחות אותן בדקתי. תמונה לפיה משפחתיות חדשה "אחרת" ומשפחתיות מודרנית/פסאודו-מסורתית, פועלות זו לצד זו ולא בהכרח זו כנגד זו, כפי שמשמע מהספרות המקצועית. ובנקודה זו האנתרופולוגיה כתחום ידע מגלה אחריות רבה כלפי ייצוג שלם של ההתרחשויות בשטח.

"לא באנו לפה לנוח" – תרומה נשית להקמת יישוב דתי-לאומי

ד"ר ענבל סיקורל, החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה המכללה האקדמית אשקלון

inbalci@gmail.com

ההרצאה תציג מחקר שנערך בין השנים 2011-2012 באזור פריפריאלי, בקרב קבוצה של נשים דתיות לאומיות שהיו דור המייסדות של יישוב דתי חדש. ממצאי המחקר מלמדים על מקומן המרכזי של הנשים בעיצוב אופיו ודמותו של היישוב. אטען כי מרכזיותן מתאפשרת מתוך שילוב של מספר גורמים, ביניהם הרקע החינוכי שלהן ותחושת הלימינאליות המרחבית - זמנית הנלווית להקמת יישוב חדש.

בתקופת הקמת יישוב מתערערים דפוסים חברתיים מסורתיים, כולל דפוסים מגדריים, מוסכמות לגבי עבודה וערעור ההבחנה בין עבודת קודש חול. ערעורים אלו מאפשרים פרימה של היררכיות בין מגדרים ותחומי עשייה והנשים חשות באפשרות ובמחויבות, לעשייה ציבורית. כמו כן, החינוך הדתי לאומי לו זכו נשים אלו בנעוריהן, מדגיש שילוב בין דתיות ולאומיות באמצעות פעילות והצטיינות במגוון תחומים במקביל: האמוני, הביתי, השתתפות בעולם הכלכלי, פעילות התנדבותית ויישוב הארץ. כבוגרות, מקימות היישוב, תופסות את עצמן כמחויבות בו זמנית למסגרות שונות וכמי שפעילות במסגרות מרובות אפשרית עבורן. כך, במקביל להשקעה במשקי הבית וחינוך הילדים, לימודים אקדמיים ופיתוח קריירות, הנשים מפרשות מחדש את המסר לאורו הן חונכו לתרומה ציבורית ולהתיישבות. אל מול הפרשנות של נשים מדורות קודמים אשר ראו בחיים, וגידול המשפחות ביישוב חדש - מענה לדרישה להתיישבות, נשים אלו מדברות על צורך בפעילות אינטנסיבית בייסוד ועיצוב היישוב הן במישור המוניציפאלי, הן במישור הדתי והן ככלי לעשייה ותרומה חברתית. פעילותן מרמזת על פרשנות המערערת גבולות בין עבודות קודש וחול, בגינה מוגדרת כל מטלה נשית כחיונית ברמה המעשית והרוחנית כאחד והנשים כבעלות יכולת ומחויבות לבצע את כלל המשימות בעצמן.

אחרות ואחריות נשית כלפי נשים שנסחרות למטרות זנות

ד"ר נעמי גל, החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה המכללה האקדמית אשקלון

ngalelaw@yahoo.com

התופעה החברתית של יחס ל-'אחר' שמקוטלג כשלילי, נוגע בקבוצות רבות ומתבטא בהתנהגויות מבישות ובזוויות, כגון הרחקה, אדישות, הכחשה, הדרה, בורות חברתית והשתקה. מחקר זה עוסק ב-"אחרות" של נשים

הנסחרות לזנות, ובטיפול בתופעה שנעשה על-ידי ארגונים פמיניסטיים וכן על-ידי המוסדות הפורמאליים של המדינה (סוכנויות הפיקוח החברתי). המחקר מתמקד בלקיחת האחראיות של ארגונים מהמגזר השלישי, ובעיקר ארגוני נשים, להעלאת הנושא למודעות ולדרישה מהמדינה לפעולה אקטיבית בנושא, ובמקביל גם בלקיחת אחראיות של ארגונים אלה לטיפול ולשיפור מצבן של נשים נסחרות.

המחקר מלמד שהיחס והטיפול עברו על רצף - מיחס של ביזוי (שאומץ על ידי נשים גם בעקבות גברים שהתייחסו אל אותן נשים כאל "שוק בשר"), ובמקרה הטוב יחס של התעלמות מקיומן, ליחס המכיר בערכן כבנות-אדם, ואף חומל ולוקח אחראיות לטיפול בהן. עדות לשינוי היא העובדה שבשנת 2012 עברה מדינת ישראל, מבחינת מערכת הדירוג האמריקאית בנושא הסחר בבני-אדם, ממעמד של מדינה שממוקמת בדירוג הלא מכובד – "Tier 2" (שבו הייתה בין 2007-2011) לדירוג "Tier 1" המכובד.

ברור שאחד הגורמים החשובים שהביאו לשינוי ביחס לנשים נסחרות היה הפעילות של מספר ארגוני נשים וכן של מספר חברות-כנסת שנרתמו לנושא. וכך, ממצב של עצימת עין ברמה המשטרית, אדישות ציבורית ופורמאלית כלפי הסבל של הנשים הנסחרות, וגירושן המהיר מהמדינה, הפך המצב לכזה בו כיום פועל בישראל מקלט ייעודי לטיפול בנשים. כן הוקם מרכז לימודי בהר הכרמל אליו באים מהעולם להכיר את השיטות לטיפול בתופעה ובנשים עצמן.

עם זאת, אל לנו להתעלם מהעובדה שהשינוי לא נעשה מתוך יוזמה של המדינה, אלא בעיקר מתוך הלחץ של ארגוני נשים פמיניסטיות, ו-"בעידודן" של סנקציות כלכליות שמפעילה ארצות-הברית על המדינות שעוצמות עיניהן ומתעלמות מזכויות האדם הבסיסיות של נשים אלו.

11:00-12:30 מליאת הפתיחה

מליאה: מכללת אשקלון כדגם לאקדמיה בצומת חברתי

דברי פתיחה: פרופ' שלמה גרוסמן, נשיא המכללה האקדמית אשקלון

יו"ר: פרופ' ניסן רובין, המכללה האקדמית אשקלון

סדר ההרצאות במושב:

ד"ר סראב אבורביעה-קווידר (בן גוריון)

פרדוקס השוליות המעמדית בקרב אקדמאיים בחברה הערבית בנגב

פרופ' רחל שרעבי (אשקלון)

הגירה וזהות אתנית דואלית

ד"ר חנן שי (אשקלון)

"צוק איתן" - מחיר הלחימה ותפיסות הביטחון של ישראל

פרופ' מוטי רגב (הפתוחה)

קוסמופוליטיות מוזיקלית וזהויות מקומיות

פרדוקס השוליות המעמדית בקרב אקדמאיים בחברה הערבית בנגב

ד"ר סראב אבורביעה-קווידר, המכונים לחקר המדבר, אוניברסיטת בן גוריון בנגב

המחקר הנוכחי בוחן את המנגנונים השונים האחראים על יצירת פרדוקס של שוליות בקרב משכילים ובעיקר משכילות בחברה הערבית בנגב. המחקר מראה כי למרות רכישת הון כלכלי, אנושי ומקצועי המקנה לצעירים המשכילים בנגב מעמד גבוה בחברתם, אלא שהון זה אינו מתורגם לזהות מעמדית מוכרת בשוק העבודה. הדבר ניכר בעיקר בקרב נשים בדוויות שכאשר זהותן המעמדית מצטלבת עם מבני כוח נוספים- אתניות, מגדר, דת ושבתיות בתחום הציבורי – הן אינן מקבלות את מלוא ההכרה בזהותן המעמדית החדשה הן בקרב שוק העבודה האתני והן בשוק העבודה היהודי-הגמוני.

הגירה וזהות אתנית דואלית

פרופ' רחל שרעבי, המכללה האקדמית אשקלון

ישראל חברה קולטת הגירה בקנה מידה גדול, יחסית לגודל אוכלוסייתה. מאז הקמתה עלו יותר משלושה מיליון עולים, כ-41% מתוכם מאז שנת 1990. 61 רשויות מקומיות הוגדרו בשנות ה-50 ו-60 ערי עולים, הרשאיות לגבות ארנונה מלאה מנכסי מדינה שבתחומן, כדי לסייע להן בקליטת העולים. בשליש מערים אלה שיעור העולים הוא מעל 20%, בכללן רשויות מקומיות בדרום הארץ: אשקלון (30.4%), אשדוד (31.4%), שדרות (30.1%) ובאר שבע (30.1%).

החזרה של יהודים לארץ האבות בחסות התנועה הציונית היא מקרה ייחודי של שיבה אתנו לאומית. בהגירה זו, המהגר נכנס לקולקטיב האתנו-לאומי, ומתקבל בו על סמך ההנחה שקיימת זיקה היסטורית טבעית בינו לבין הקולקטיב הזה, בתוקף קשרי הדם ביניהם. עם מתן האזרחות מצופה מהמהגרים להשתלב בחברה הישראלית, אך הם נוכחים לדעת כי ההבטחה לקבל הכרה מלאה אינה מתקיימת במציאות היומיומית. לכן הם מגייסים משאבים חומריים וסימבוליים (כגון חגיגות המימונה, הסהרנה והסיגד) במאבקם להכרה ולהשתייכות.

מחקרים מראים שבעשורים האחרונים החריף המאבק על אופיו של ההון התרבותי הלאומי הדומיננטי במדינות לאום רבות, והתהליכים הגלובליים הרב-תרבותיים לא פסחו על ישראל. בקרב קבוצות שונות, התגברו תביעות לייצוג וללגיטימציה של זהותן הייחודית במגמה להפוך לחלק אינטגרלי של הישראליות. כיוון שמדובר בקבוצות שלאומיותן זהה מלכתחילה לזו של החברה הקולטת, אני טוענת שמופיעות אצלן מגמות סותרות: מצד אחד הפגנת גאווה אתנית ופוליטיזציה של זהות, ומצד שני הפגנת סולידריות לאומית ודרישה להשתתף בעיצוב המרחב הציבורי. זוהי זהות דואלית, המושרשת בייחודיות אתנית מצד אחד ובישראליות מצד שני, ובה הן סוגרות ופותחות גבולות עם האחר, בעת ובעונה אחת. גבולות סימבוליים מיוצרים דרך הבחנות מושגיות, אסטרטגיות פרשניות ומסורות תרבותיות שתפקידן ליצור, לשמר ולעיתים אף לטשטש הבדלים חברתיים ממוסדים. באמצעות פרקטיקת "סימון הגבולות" (Lamont and Molnar 2002) המסמנת גבולות של שייכות והשתייכות, קבוצות אלה, בכללן קבוצות עולים בפריפריה הדרומית, שגם מיוצגות בקמפוס מכללת אשקלון, מנהלות משא ומתן מתמיד שמעיד על מיקומן המורכב: חלק מהקולקטיב אך שולי.

"צוק איתן" - מחיר הלחימה ותפיסות הביטחון של ישראל

ד"ר חנן שי, המכללה האקדמית אשקלון

כלקח ממלחמת העצמאות שנמשכה שנה, נפלו בה 6000 איש וליישוב נגרם בה הרס כלכלי כבד, נקבעה ברמת הביטחון הלאומי התפיסה, לפיה, על ישראל להימנע ככל האפשר מלהיקלע למלחמות, אך אם תאלץ לנהלן, עליהן להיות קצרות ו"זולות" ככל האפשר.

כנגזר מתפיסה זו, אומצה ברמת ההגנה הלאומית דוקטרינת "התמרון והריסון" שנועדה לאפשר לצה"ל לנצח במלחמות ע"י הכרעה מהירה של יריביו. זאת באמצעות תמרון מהיר לעומק שטחיהם ושם לכתרם, כדי להביא לכניעתם, גם ללא שפיכות דמים גדולה של כוחותינו ושל כוחותיהם.

לאור תפיסה זו נבנה צה"ל כצבא קל ונייד, שכל עוד נלחם בצבאות מדינתיים, פעל בהלימה גבוהה לתפיסת הביטחון הלאומית ובכלל זה במלחמת יוה"כ שנפתחה מבחינתו בהפתעה מוחלטת.

הטרור והירי על ישראל שמבוצע מתוך מגננים מבוצרים וממוכשלים, בחסותם של "מגינים אנושיים", גרם לניטרול התמרון המהיר - יתרונו הגדול של צה"ל וכפה על ישראל ובעיקר על העורף האזרחי, מלחמות התשה ממושכות המנוגדות לתפיסת הביטחון הלאומית המסורתית.

"צוק איתן" שהביא מגמה זו לשיאה, הוכיח שצה"ל טרם אימץ דוקטרינת לחימה חליפית לדוקטרינת ההכרעה המהירה המקורית שלו שנוטלה, וזאת למרות שדוקטרינה כזו אפשרית. הדרג המדיני מצידו, גם לא מחייבו לעשות את השינוי הנדרש.

את המחיר של התארכות הלחימה והעברתה מהחזית אל העורף, משלמת החברה הישראלית, אך לא פחות מכך, גם החברה הפלשתינאית. לחימת הכרעה של צה"ל, הייתה מקצרת את סבלה ומונעת את תמונות סבלה, שגורמות לפגיעה קשה בלגיטימיות של ישראל להגן על אזרחיה מפני הירי המתבצע עליהם מעזה.

קוסמופוליטיות מוזיקלית וזהויות מקומיות

פרופ' מוטי רגב, האוניברסיטה הפתוחה

סגנונות ושפות מוזיקליים נתפסים לעתים קרובות כביטויים מובהקים של סגנונות חיים וזהויות מובחנות. אולם השפות המוזיקליות בנות-זמננו ספוגות כולן בהשפעות ובהשראות ממקורות מוזיקליים מגוונים. הן מגלמות במהותן הצלילית מידה רבה של קוסמופוליטיות, דהיינו הכלה של אחרות בתוך הזהות העצמית. במובן זה כמעט כל עשייה מוזיקלית, ככל שהיא חותרת ביודעין או נתפסת על ידי מאזיניה כמבטאת של זהות מובחנת, היא בה בעת ביטוי של קוסמופוליטיות. ניתן לראות זאת היטב במנעד העשייה המוזיקלית אשר נובע מן ה"דרום" הישראלי בעשרים השנים האחרונות: מהחייאת המסורתיות ברפרטואר של התזמורות האנדלוסיות, דרך הרכבי הפופ-רוק שצמחו מהעיר שדרות ובהמשך להן להקת אלג'יר, ועד למה שמכונה לעתים סצנת המוזיקה האלטרנטיבית של באר-שבע. כל הביטויים המוזיקליים הללו מגלמים במהותם הצלילית מקומיות גלובלית וגלובליות מקומית. יסודות צליליים ותרבותיים שהם "אחרים" למקום נעשים למקומיים, וה"אחרות" של העשייה המקומית ביחס ל"מרכז"

מדומיין או ממשי נחלשת ואולי אף מתפוגגת. ככל שהמאזינים והאוהדים של עשייה מוזיקלית זו חווים אותה כביטוי לזהותם המקומית, הם מממשים באמצעותה שייכות לקוסמופוליטיות בת-זמננו.

14:00-15:30 רצועת מושבים שנייה

חי צומח דומם: הרחבת מעגל האינפורמנטים במחקר חברתי – אפשרויות ומגבלות

יו"ר ומתדיינת: פרופ' תמר אלמור, האוניברסיטה העברית

סדר ההרצאות:

ד"ר תמר נוביק (תל אביב)

"ספר העדר" כטכנולוגיה מארגנת של דגמי אוכלוסיות מתיישבות

לירון שני (תל אביב)

על עצים, זבובים ואנשים - יחסי אדם וטבע בערבה

פרופ' דני רבינוביץ (תל אביב)

אנתרופולוגיה בלי הומו סאפיינס סאפיינס? קפיצה אבולוציונית בעקבות משבר האקלים

תקציר המושב:

בשנים האחרונות אנו עדים לעליית גישות חדשות המאתגרות את התפיסה המסורתית של מהו 'החברתי'. במרכז מהלכים עיוניים אלו שזכו לכינויים שונים כגון "המפנה האונטולוגי", "עידן האנתרופוקן", "פוסט-הומניזם" ועוד, עומד ארגון מחדש של יחסי האנושי עם הלא אנושי (Human – Non Human). פאנל זה מבקש לברר האם וכיצד יכולות תפיסות חדשות של יחסים אלה, לאתגר ולרענן את המחשבה החברתית, להרחיב את מאגר מקורות הלמידה שלה, ולהשפיע על ממצאיה האמפיריים. על בסיס מחקריהם השונים, יבקשו חברי הפאנל לברר האם הרחבת הניתוח החברתי אל מעבר לאנושי, מאירה אכן מחדש ואחרת תפיסות קיימות או נושאים שנדחקו לשוליים. זאת לצד דיון בקשיים המתודולוגיים ובכישלונות התאורטיים האורבים לפועלים לאור גישות אלו.

אוכל ואחרות / Food and Othering

יו"ר: ד"ר ניר אביאלי, אוני' בן גוריון וד"ר עמוס רון, המכללה האקדמית אשקלון

מתדיין: Prof. Stanley Brandes, University of California, Berkeley

סדר ההרצאות:

ד"ר עמוס רון (אשקלון) ודלן טימותי (Arizona State)

"אוכל תנ"כי" כמגשר רוחני על אחרות בקרב צליינים נוצרים בישראל

ד"ר ניר אביאלי (בן גוריון)

"חג האבטיחים" בקהילת העבריים בדימונה: אוכל מחבר ומפריד

הילה פז (בן גוריון)

"חצי שחור – חצי כשר": סול פוד כשר ומבשלים יהודים – אפרו – אמריקאים

עזרי עמרם (בן גוריון)

שולחן האוכל - שולחן המו"מ: סועדים יהודים במסעדות ערביות בישראל

גילי טופר (בן גוריון)

קארדי, קאדה וקובה: נשים מבשלות אחר(ו)ת במושב שפלת יהודה

תקציר המושב:

מושב זה עוסק באופן שבו אוכל משקף ומייצר היבטים מגוונים של אחרות בזירות קולינריות שונות בישראל. הספרות הסוציולוגית והאנתרופולוגית מדגישה את תפקידו של האוכל ביצירת גבולות של הכלה (inclusion) והדרה (exclusion): מחד, אכילה משותפת היא הביטוי האולטימטיבי לקרבה, אינטימיות ושותפות גורל. מאידך, המנעות ממאכלים מסויימים או ממתבחו של "האחר" מבטאת ריחוק, ניתוק וביקורת תרבותית. במושב זה נציע אפשרות נוספת למשא ומתן שמתנהל בזירה הקולינרית לגבי הגבולות שבין האני לאחר. חמשת המציגים עוסקים באופן שבו אוכל ואכילה מייצרים קטגוריה של אחרות שאינה מדירה ואינה מכילה אלה מגדירה את "האחר בתוכנו", כאשר לא רק מרחב אלא ממד הזמן הוא גורם בתהליך: אכילה מאפשרת "אחרות זמנית" דרך פרקטיקות מוגבלות בזמן של הכלה חלקית. לכל אחד מחמשת המשתתפים במושב מוקצות 10 דקות בכדי להציג את עבודתו. הדובר השישי יהיה המגיב – (אנחנו מתכוונים להזמין את אורח הכנס, פרופ' ברנדס - ולקיים את המושב באנגלית). בהמשך ינהלו מארגני המושב את הדיון.

תקצירי ההרצאות:

"אוכל תנ"כי" כמגשר רוחני על אחרות בקרב צליינים נוצרים בישראל

ד"ר עמוס רון (אשקלון) ודלן טימותי (Arizona State)

אוכל ודרכי אוכל תמיד היוו מרכיב חשוב ביעדי תיירות מורשת ותרבות כי הם משקפים נורמות חברתיות ותרבותיות. לדתות יש גם משקל לא מבוטל במורשת האוכל של יעדי תיירות רבים, וכך הדבר גם בהקשר של צליינות נוצרית בארץ הקודש.

התנ"ך והברית החדשה גדושים בתיאורי מזון, פולחן וניסים הכוללים תרבות אכילה במרחב הארץ-ישראלי הקדום; ספרי קודש אלה, וגם ספרות חז"ל, מהווים נדבך חשוב בהבנת ההקשר של הקולינריה הקדומה כמוצר תיירותי מודרני. בקרב צליינים נוצרים רבים קיים עניין רב להכיר ולחוות את הקולינריה הקדומה, ולתופעה זו השלכות מסחריות, ואף נפיות. המגע עם "הקולינריה המקודשת" יוצר מצב ייחודי שבו מוכרות ואחרות נפגשות, שכן ההשתתפות בארוחה תנ"כית חושפת את הצליין הסועד למוכרות, ולאנטימיות, עם הטקסט המקודש, אך לאחרות של טעמים, אופן הגשה ומרחב קולינרי.

הרצאה זו תבחן את מערכת הקשרים בין הקולוניזציה הקדומה לבין המוצר התיירותי-צלייני בהווה לאור ארוחות מקראיות המוגשות בנאות קדומים והשתתפות פעילה תיירותית ב"סעודה האחרונה" של ישו המוצגת ומוגשת לצליין הנוצרי המבקר בארץ הקודש במספר אתרים.

"חג האבטיחים" בקהילת העבריים בדימונה: אוכל מחבר ומפריד

ד"ר ניר אביאלי (בן גוריון)

מדי שנה חוגגים בני קהילת העבריים (The Hebrew Israelite African community) בדימונה את חג פסח המלכותי (Royal Passover), בו הם מציינים את יציאתם מעבדות – בארה"ב, לחרות – בישראל. לחג הצבעוני והמוזיקלי יש מופע קוליני בולט: בלב מתחם החג מונחת ערימה עצומה של אבטיחים, ובני הקהילה ואורחיהם מוזמנים לאכול מהם כמוות נפשם. תושבי דימונה מכנים לפיכך את האירוע "חג האבטיחים". בהרצאה זו, המבוסס על מחקר אתנוגרפי ב"קיבוץ שומרי השלום" בדימונה אדון בבחירה באבטיח כסמל מפתח באירוע, אצביע על משמעויותיו השונות, הגלויות והסמויות ואטען כי האבטיח מסמל בין היתר את התהליך בו מבחינים ומרחיקים את עצמם בני הקהילה מקבוצת המקור האפרו-אמריקאית בארה"ב, וגם את התקרבותם לחברה הישראלית ואת שאיפתם להשתלב בה. האבטיח מהווה גם דימוי מרכזי של בני הקהילה כמי שנמצאים כאן (בישראל), ולא שם (בארה"ב), אך מגדיר אותם כאחרים ושונים בחברה הישראלית.

"חצי שחור – חצי כשר": סול פוד כשר ומבשלים יהודים – אפרו – אמריקאים

הילה פז (בן גוריון)

הרצאה זו עוסקת במשמעות הסמלית של "סול פוד כשר" המבושל ונאכל ע"י אפרו-אמריקאים-יהודים. סול פוד הוא המטבח האפרו-אמריקאי הדרומי שהתפתח מאז תקופת העבדות על רקע היחסים בין לבנים לשחורים בארה"ב. לעומתו סול פוד כשר הוא מטבח היברידי - שילוב בין ארוחות אוכל אפרו-אמריקאים ליהודיים. צבעו החברתי של סול פוד הנו שחור, כמו אפרו – אמריקאים. צבעו החברתי של האוכל היהודי הנו לבן, כפי שנתפסים היהודים בדרום. מכיוון שכך, צבעו של הסול פוד הכשר נתון במחלוקת. סול פוד כשר מסייע לתיווך הזהות היהודית והשחורה של אלו החיים כמיעוט בקהילה השחורה, הלבנה, הנוצרית או היהודית. המחקר מבוסס על עבודת שדה שנערכה במטבחים פרטיים בתשע מדינות בדרום - מזרח ארצות הברית.

שולחן האוכל - שולחן המו"מ: סועדים יהודים במסעדות ערביות בישראל

עזרי עמרם (בן גוריון)

מדי שבת מגיעים מאות ישראלים יהודים לסעוד במסעדות כפר ערבי שבמורדות הכרמל. המפגש בין מסעדי הכפר לסועדים היהודים במרחב המסעדה מכיל פערי תרבות שבאים לידי ביטוי בטעמים, במרקמים ובדפוסי אכילה. המשתתפים במפגש לוקחים חלק במשא ומתן תרבותי דרך פרקטיקות של אוכל. המפגש והאוכל

שבמרכזו מכילים את המתחים הקיימים בין היהודים והפלסטינים אזרחי מדינת ישראל, אך מתנהל על מי מנוחות ובהסכמת הצדדים בשל אופיו של המפגש ומאפייניו של המרחב הקולינרי. לעתים, המתחים צפים מעל לפני השטח וקצוות הקרחונים הללו מאפשרים לנו להעריך את אשר נמצא מתחת לפני השטח. בחינה מדוקדקת מראה סימנים נוספים למרכיבי הכוח במפגש ובחויית האכילה. עם זאת, המפגש מוביל לפעולה חיובית, בונת אמון, שרק לעתים, מובילה לחינוך ולהתנגשות תרבותית ממשית. על פי רוב, הסיטואציה מובילה לאפקט חיובי שביכולתו לסלול את הדרך לשינוי חברתי ותרבותי.

קארדי, קאדה וקובה: נשים מבשלות אחר(ו)ת במושבי שפלת יהודה

גילי טופר (בן גוריון)

בכל אביב מזה למעלה מעשור מתקיים במרחבי יהודה "פסטיבל אוכל כפרי", במהלכו מגיעים מבקרים ותיירים מהארץ ומחולל ומתארחים אצל משפחות שמציעות ארוחה ובאמצעותה 'הצצה' לבתים והיכרות עם טעמים אחרים, סיפורי המשפחה והמושב, העלייה לארץ והמסורות הקולינריות שהביאו המארחות מארצות המוצא, בעיקר מצפון אפריקה וארצות ערב. גבולות המרחב והזמן מיטשטשים לעיתים, כמו גם הגבולות שבין האני לאחר ובין האורחים למארחים ולפרק זמן קצר האחרות, הזרות והשונות מתפוגגות או לחילופין מועצמות ביתר שאת. הרצאה זו תציג את סיפורן של נשים בנות "דור המייסדים" של המושבים בשפלת יהודה, אשר אמנם קשורות אל העבר ואף מציגות אותו בפני אורחיהן, אך גם 'מבשלות' את העתיד ויוצרות שינוי משפחתי ואזורי. ממקומן לאורך השנים במטבחים ומאחורי הסירים, פסעו קדימה והתייצבו בחזית מול נציגי הממסד, האורחים מהארץ ומחולל, אנשי תקשורת וקולינריה. באמצעות ליקוט צמחי הבר העונתיים, הבישול והאירוח הן יצרו לעצמן מקום של כבוד והערכה למלאכת כפיהן היומיומית ולכאורה מובנת מאליה, במשפחה ובחברה הסובבת, פתחו עסקים קטנים והובילו תהליכי שינוי מגדריים, משפחתיים ומרחביים.

התמודדות אנושית בעידן של "אחריות אישית": מבטים אתנוגרפיים על רגש, מוסר, בטחון והסדר הנכון של

הקוסמוס

יו"ר: ד"ר ציפי עברי, ד"ר קרול קדרון, וד"ר עמליה סער, אוניברסיטת חיפה

סדר ההרצאות:

ד"ר קרול קדרון (חיפה)

יזמות טיפולית קמבודית: סמכות מוסרית והבניית ניבי מצוקה גלוקליים

ד"ר ציפי עברי (חיפה)

על גרסאות של חלוקת העבודה המוסרית בשדה רפואת האבחון הטרומ לידתי

ד"ר עמליה סער (חיפה)

מה בין העצמה כלכלית לדיבור על רגשות? נשים בפריפריה מדברות על אהבה בקורס על יזמות עסקית

פרופ' נורית בירד-דוד (חיפה) וד"ר מתן שפירא (חיפה)

שיגרום: הבניית האונטולוגיה של שגרה-חירום בבתים בישראל

תקציר המושב:

כיצד, מתי ומדוע מתנסחת זירת התמודדות אנושית כבעיה של אחריות מוסרית? ומתי כסוגיה רגשית? מה מספרות בעיות מוסריות על הקוסמוס החברתי-פוליטי ועל משטרי הרגשות המכוננים אותן ככאלה? לוינס מנסח אחריות כפועל יוצא של מפגש פנים-אל-פנים עם האחר ובו זמנית מזכיר עד כמה חמקמקה היכולת לדעת אותה/ה: האם התביעה לאחריות כלפי האחר נעה עם אופיו החמקמק? האם גם ההיפך מתקיים: האם ניסוח של סוגיות מוסריות כרוך בהאחרה (othering) של המתמודדים עמן? מהו הקשר בין המוכנות לקחת אחריות מוסרית לבין כוח? ומה קורה כאשר האחריות המוסרית על שלומו ובטחונו של הפרט מופרטת?

המושב מבקש לבחון את השאלות הללו באמצעות התבוננות בארבעה שדות המביאים ארבע דינאמיקות של התמרת אחריות. בשדה הכלכלה החברתית לומדות נשים להתמיר סוגיות מוסריות הקשורות למיצובן בשולי הקהילה האזרחית לתוך משלב רגשי. בשדה האבחון הטרומ לידתי נזרק תפוח האדמה הלוהט – קבלת האחריות המוסרית על סיום ההיריון – מן הצוות הרפואי אל האישה ההרה ובן זוגה, ומהם אל הרב. בשדה שירותי הבריאות לנפגעי טראומה בקמבודיה הפסיכיאטר הקמבודי מתווך בין סוכני המשטר ההומניטארי לבין קרבנות רצח העם ובכך מתמיר שפה רגשית פרטיקולארית פוליטית לשפה טיפולית אפוליטית. בשדה הבטחון האישי בישראל, בניה נרחבת של מרחבים מוגנים דירתיים – ממ"דים – והעירבוב בין שיגרה לחירום מערבלים מחדש את הגבולות בין סדר ואי-סדר, שייכות וזרות, סובייקטים פוליטיים והמדינה.

בארבעת השדות סדר היום הטיפולי ממסך דילמות מורכבות של אחריות מוסרית – בקרב מומחי בריאות, רווחה, בטחון אישי ובטחון סוציאלי, הקליינטיות של שירותים אלה, והיזמים התרבותיים המבקשים לתרגם ולתווך עבורן פרקטיקות מיטיבות ולהציע פשר לסבל. ארבעת השדות הללו מאירים גילגולים וגניאולוגיות של אחריות מוסרית ואת התשתיות וההשלכות הפרקטיות שלהן.

תקצירי ההרצאות:

יזמות טיפולית קמבודית: סמכות מוסרית והבניית ניבי מצוקה גלוקליים

קרול קדרון, אוניברסיטת חיפה

מבקרין של ההתערבות ההומניטרית וההפצה הגלובלית של שיח ופרקטיקות טיפוליות הקשורות לטראומה, מבקרים את הפוליטיקה של ההתערבויות בתחום בריאות הנפש בקרב "אוכלוסיות בעלות סיכון גבוה". בהתבסס על "מודל השואה" של הפרעת דחק פוסט-טראומטית (PTSD) והעברה בין דורית של השפעות ההפרעה הזו, ניצולי רצח-עם וצאצאיהם נחשבים לאוכלוסיה בסיכון לפתולוגיה נפשית. בהרצאה זו יוצג חקר מקרה של שיח טיפולי בקרב תכנית קמבודית לטיפול נפשי קהילתי, כאשר מומחים קמבודים פורצי-דרך לבריאות הנפש מתרגמים את הניבים התרבותיים הייחודיים של מצוקה – "בקסבט", או "נפש (mind) שבורה" – למושגים של הפרעת דחק פוסט-טראומטית, ויוצרים בכך מערכי טיפול גלוקליים ב-"טראומה-בקסבט". למרות שהסוכן המקומי-ילידי – המגויס על ידי ועובד בשיתוף עם הסוכנים הזרים הללו – לעיתים קרובות נתפס כחשוד פחות מאשר הסוכנים

ההומניטריים הבינלאומיים, עבודתו בשטח האפור כמתווך בין הליד לזר מעלה שאלות אתיות קשות הנוגעות לסמכותו המוסרית ולתרגום התרבותי האסטרטגי שלו של החוויה המקומית. ראיונות אתנוגרפיים עם ניצולים קמבודים מצביעים על התנגדות להתערבות הגלובלית באופן כללי, ולמבנה הטיפולי החדש של בקסבט באופן ספציפי, כהבניות שאינן תואמות את התפיסות תלויות-התרבות אודות בריאות, חולי, זכרון ועצמיות. הבנה מקומית מדויקת יותר של ניב המצוקה בקסבט (הנפש השבורה) רואה בו פצע מוסרי הנובע משעבוד פוליטי וסוציו-אקונומי – שבירת רוחו של אדם – ולא הפרעה פסיכו-חברתית, בעוד שהתרגום הגלוקלי של הבקסבט בתור 'טראומה קמבודית' הופך את העצמי לפתולוגי, ומטהר את אי-הצדק הפוליטי. על כן ניתן להציע כי למרות שהמבנים הטיפוליים והטכנולוגיות הגלוקליות החדשות ייעודם לקדם רווחה רגשית, למעשה הם מכסים על מארג מורכב של יחסי כוחות גלובליים ומקומיים, שטומנים בחובם חליפין (trade-offs) שנויים במחלוקת מבחינה אתית ותרגום תרבותי שגוי.

על גרסאות של חלוקת העבודה המוסרית בשדה רפואת האבחון הטרומ לידתי

ציפי עברי, אוניברסיטת חיפה

התמורות שחלו בעשורים האחרונים בתשתיות הארגוניות והקונספטואליות של קבלת ונתינת שירותי רפואה שינו את פניה של חלוקת העבודה המוסרית בין פציינטיים/יות ואנשי מקצועות הבריאות. האתוס של הפציינטית האוטונומית – האוריינית האוספת חוות-דעת רפואיות ומקבלת באמצעותן החלטות הרות גורל – עולה במקביל לירידה בנכונותם של רופאים/ות לקחת אחריות על החלטות טיפוליות, במיוחד אלו בעלות השלכות מוסריות. בתחום המיילדות והגניקולוגיה ובמיוחד בהקשר של קבלת החלטות סביב אבחון של מום בעובר פועלים רופאים ורפואות בישראל תחת איום מתמיד של תביעות רשלנות רפואית.

במקביל לנסיגתם של אנשי צוות רפואי מלקיחת אחריות על החלטות מוסריות, עולה כוחם של רבנים יודעי רפואה המזמינים פציינטיים (ורופאים/ות) להיוועץ בהם בעניינים רפואיים, ובתוכם נשים הרות, ובני זוגן. במקרים מסוימים הרבנים קוראים לנשים להעביר אליהם את האחריות המוסרית על הפסקות הריון. אתבונן בחלוקת העבודה המוסרית בין הרופאים/ות, הפציינטיות, ובני זוגן, והרבנים, ואשאל מה היא עשויה ללמד אותנו על הקשר בין אחריות מוסרית וסמכות, על אתגר כינון הסובייקט המוסרי והאטרקטיביות של דת במודרניות המאוחרת.

מה בין העצמה כלכלית לדיבור על רגשות? נשים בפריפריה מדברות על אהבה בקורס על יזמות עסקית

עמליה סער, אוניברסיטת חיפה

בשנים האחרונות פדגוגיות רגשיות הפכו לפרקטיקה נפוצה במדינות רבות בעולם. כמות עצומה של קורסים וסדנאות ניתנים כיום, המלמדים את המשתתפות/ים איך לזהות, לנסח, ולחלוק רגשות. סדנאות כאלה נוגעות בטווח רחב מאוד של תחומי תרבות, בהם תכניות לצמצום העוני שמתרבות ככל שמדינת הרווחה מתכווצת. ההרצאה בוחנת את הפדגוגיה הרגשית המתרחשת בקורס יזמות עסקית לנשים מעוטות הכנסה בישראל. תצפית משתתפת העלתה שבצד הקנייה של כישורים כגון אורניות, שיווק, תימחור וכד', הסדנאות מקנות גם סוג ספציפי

של כשירות רגשית: המשתתפות מתנסות בדיבור רגשי רפלקסיבי שמהדהד את השיח הפסיכותרפי של העצמי מחד, ואת שיח המשילות הניאו-ליברלי מאידך. פופולריות מיוחדת מיוחסת לרגשות של אהבה וטיפול; עבודה מתוך אהבה מוצגת כמפתח קסמים להצלחה כלכלית.

הניתוח מדגיש את האפקטים הפרדוקסליים והתוצאות הלא מתוכננות שקורות כאשר נשים מן הפריפריות החברתיות מצטרפות לשיח של קפיטליזם רגשי. הגם שהיעדר של קשרים והון תרבותי מפחיתים את הסיכויים שלהן לתרגם את יכולת האהבה והנתינה שלהן להכנסה, הסדנאות נותנות לנשים תועלות חשובות אחרות, כגון הזדמנות להתנסות בסגנון דיבור של המעמד הבינוני, והזדמנות לחוות היקסמות. בעוד שהמטרה המוצהרת של הסדנאות היא ללמד נשים בעוני להיות עצמאיות כלכלית, מבחינת המשתתפות, דיבור על רגשות הופך להיות מטרה בפני עצמה.

"שיגרום": הבניית האונטולוגיה של שגרה-חירום בבתים בישראל

נורית בירד-דוד, אוניברסיטת חיפה ומתן שפירא, אוניברסיטת חיפה

מאז 1992 חוקי התכנון בישראל מחייבים בניית מקלטים לא רק במרחבים המשותפים של בתי דירות ובמרחב הציבורי אלא גם בתוך כל יחידת דיור פרטית. המקלטים החדשים הללו מכונים ממ"דים: מרחבים מוגנים דירתיים. אחת המשמעויות של הפריסה הנרחבת של ממ"דים בבתים בישראל היא הפיכתו של המקלט ממרחב שולי, שבעבר היה ממוקם לרוב מתחת לאדמה, לחלק אינטגרלי מחיי היומיום. בהתבסס על 12 חודשי עבודת שדה ו-65 ראיונות חצי-מובנים עם יהודים ופלסטינאים אזרחי ישראל, בהרצאה זו נדגים כי הממ"ד הלכה למעשה מייצר חפיפה קונספטואלית בין החזית לעורף. אנו טוענים כי חפיפה זו מבנה מחד ומשקפת מאידך אונטולוגיה חדשה של מגורים בישראל, לה אנו קוראים "שיגרום": הנירמול של "מצב חירום" בתוך שגרת חיי היומיום. ננתח שלוש רמות התייחסות ציבוריות דרכן "שיגרום" בא לידי ביטוי: ברמה האידיאולוגית-פוליטית, "שיגרום" מחדד אבחנות מקומיות בין שיוך לאומי (פלסטיני, יהודי) ושיוך אזרחי (ישראלי); ברמת החוויה הרגשית הוא מכונן את הנחות היסוד של השיח פומבי המתרחב על טראומה ופוסט-טראומה, לצד המימשול (governmentality) של תכניות ה"חוסן" הקולקטיבי והאישי; וברמה המרחבית הוא עומד במרכזו של תהליך שינוי משמעותי של הנוף הארכיטקטוני במדינת ישראל כולה.

16:00-17:30 מליאה: הרצאת אורח הכבוד

מילות ברכה ופתיחה: פרופ' הרזוי גולדברג, נשיא האגודה האנתרופולוגית הישראלית

Welcome and Opening Remarks, Prof. Harvey Goldberg, President of the Israeli Anthropological Association

Keynote Lecture: The Animal-Human Divide Reexamined

Prof. Stanley Brandes, University of California, Berkeley

This paper focuses on a central anthropological issue: the distinction between Homo sapiens and non-human animals. It is easy for anthropologists to list the essential traits that make human beings different from other animals, including everything from bipedalism and tool making to complex language and cooking with fire. It is also easy for anthropologists to provide an account of human evolution and our genetic relationship to primates, past and present. In the popular mind, however, these issues over the past several decades have assumed trivial significance. Nowadays, the animal-human divide has become conceptually blurred to the point where many animals (e.g., dolphins and whales) are considered in most respects virtually equivalent to humans. In the case of household pets—especially cats and dogs—animals are frequently categorized as not merely symbolic, but rather actual, kin to human mothers, fathers, and siblings. In this paper, we demonstrate the current reformulation of animal-human relations through a close examination of several phenomena, including legal proceedings in animal custody cases, the attribution of ethnic and religious identity to animals, burial and expressions of grief for deceased pets, and increasingly common ideas concerning animal immortality.

9:00-10:30 רצועת מושבים ראשונה

"אני טקסט פוליטי": דיון תיאורטי במפגש האתנוגרפי

יו"ר: ד"ר מתן שפירא, אוניברסיטת חיפה

מתדיין: פרופ' דון סימן, Emory University

סדר ההרצאות במושב:

ד"ר אורי דורצ'ין (צפת ועמק יזרעאל)

בעד עצמם: על זכות הקיום של תוצרי חוקרי תרבות מעל ומתחת לדיון הפוליטי

ד"ר לאה דוד (חיפה)

אל תסתכל בפורמט אלא במה שבתוכו: פוליטיקה של דה קונטקסטואליזציה וקיבוע סדר היום

ד"ר ניצן רותם (העברית)

לחקור מעברים: שיבה משבי ושיבה לון גנפ

ד"ר מתן שפירא (חיפה)

אוטוביוגרפיה של ישיבה על הגדר, או: מורכבות אתנוגרפית היא אנחנו (וגם הם)

תקציר המושב:

הקול-קורא של האגודה האנתרופולוגית הישראלית מדגיש את המחויבות האתית, לכאורה, של אנתרופולוגים בישראל לייצוג אותנטי של קולות "אחרים". אולם אחרות היא הבניה דו-כיוונית, תהליכית, תלוית הקשר, ולעולם לא מצב קבוע. אחרות נגזרת מן הדינאמיקה הייחודית של המפגש האתנוגרפי (encounter); היא תכונה של היטמעות בחיים של "אחרים" ולא תנאי מקדים לכך. ולכן אחרות היא לעיתים מזומנות קריסה של מסכות ואינטרסים אלו לתוך אלו, לא בדיוק אותה הרמוניה הדדית עליה מדבר לוינאס. לפי טענה זו, אותה נבקש לבחון בפאנל זה, אין לאנתרופולוגים כל מחויבות פוליטית לפעול למען ה"אחר" או לאמץ את גבולות השיח שלו בטקסטים שהם כותבים. אדרבא, כשייצור הגות הופך למטרה עצמה, אנתרופולוגים מחויבים אך ורק לייצוג רב-ממדי של המפגש האתנוגרפי עצמו; לא לערכים ליברליים המעוגנים באתיקה של המעמד הבינוני. מי שותף, אם כך, לאותו "מפגש אתנוגרפי"? כיצד ניתן לייצג אותו? האם ייצוג זה מבחין מאליו בין תיאוריה אתנוגרפית (כתוצר מוסרי ואינטלקטואלי אימננטי לשדה) ובין תיאוריה אנתרופולוגית קנונית (למשל, כינון יחסי מתנה או השלבים של טכסי מעבר)? מהם הקשרים בין המסגרות התיאורטיות איתן עובדים אנתרופולוגים לביין הטקסטים שהם מייצרים? מה ההבדל בין טקסט ביקורתי לטקסט מגויס בהקשר זה? ובסופו של דבר, אלו יחסי הגומלין קיימים בין טקסט אתנוגרפי ופעולה פוליטית? משתתפי הפאנל ידונו בייצור וצריכה של טקסטים אתנוגרפיים תוך שימת דגש על הפרדוקסים האופייניים למפגש עם "אחרות" בשדה.

תקצירי ההרצאות:

בעד עצמם: על זכות הקיום של תוצרי וחוקרי תרבות מעל ומתחת לדין הפוליטי

ד"ר אורי דורצ'ין, מכללת צפת ומכללת עמק יזרעאל dorchin@post.bgu.ac.il

המפנה הפוסט-קולוניאלי הגדיר מחדש את הממד של יחסי כוח כדבר החשוב בגישה לחקר התרבות ובהתאמה סימן את הממד הזה כנושא המרכזי בכתיבה על תרבות. מבלי להמעיט בתרומה של ביקורת זו לאתנוגרפיה מפוכחת וגם מוסרית יותר, חשוב לזכור שמדובר אחרי הכול על אוריינטציה פרדיגמטית שמעידה על מבצעי המחקר לא פחות מכפי שמעידה על הנעשה בשדה המחקר. אין פלא אפוא שנחקרים מוצאים פעמים רבות קושי להבין את הטון הביקורתי שמאפיין את הכתיבה אודותיהם. בהתייחס לאמנות וליוצרי מוזיקה בפרט אציג את השאלה עד כמה אכן מרכזי הערוץ הזה להבנת המציאות כפי שחווים אותה האנשים שאת אורחותיהם אנחנו מבקשים להבין.

אל תסתכל בפורמט אלא במה שבתוכו: פוליטיקה של דה-קונטקסטואליזציה וקיבוע סדר היום

ד"ר לאה דוד, אוניברסיטת חיפה lead@post.bgu.ac.il

בפיפור הזה אבקש להצביע כיצד הבניית הפורמט משפיעה באופן ישיר על התוכן הנוצק בתוכו ולהסביר כיצד הדבר מבנה קטגוריות והירארכיות חדשות של כוח\העדר-כוח. אציג שתי דוגמאות מזירות אתנוגרפיות שונות: ראשית, אראה כיצד הפורמט הספציפי המאפשר לארגונים של יוצאי המלחמות בסרביה לפנות לקבלת תקציבים מן המדינה, מכתוב באופן מוחלט את התוכן לפרויקטים עבורם ניתן להגיש בקשות תקציביות; ובכך מגדיר את כוחם הפוליטי. שנית, אבחן תהליך שונה לחלוטין, בו ניתן לראות השפעה דומה למדי של הפורמט על התוכן: תהליך הגשת הבקשות למלגות פוסט-דוקטורט באנתרופולוגיה. גם במקרה זה אטען כי לפורמט המדובר השפעה מכרעת על התכנים המוצגים בו, השפעה המגבילה את הרחבת הידע, פוגעת בשוויון ומקבעת את המוכר. לסיום אבחן האם ניתן לזהות את הכוחות הפוליטיים במובן הרחב המשפיעים על שני הפורמטים הללו, כולל המטרות אותם הם מנסים לקדם באמצעות השמירה על הפורמט.

לחקור מעברים: שיבה משבי ושיבה לון גנפ

ד"ר ניצן רותם, עמיתת בובר, האוניברסיטה העברית nitzan.courses@gmail.com

בהרצאה זו אסביר מדוע שדה המחקר של שיבת חיילים משבי משיב לשוב ולנסח את שאלת המפתח של ארנולד ון גנפ: האופנים בהם החברה חולשת על המעברים שחלים בחיי היחיד, ובפרט כשמדובר במעברים בין חברות יריבות.

ון גנפ בחן כיצד הקולקטיב מתמודד עם שינויים שעוברים חבריו, כמו לידה, נישואין ומיתה. המהלך שהוא הציע נפתח בהפרדות מהחברה ומסתיים בחבירה מחודשת תוך קבלה של סטטוס חברתי חדש. העיון שלו בנקודות הניתוק וההתקשרות התעמעם בעקבות דגשים תיאורטיים ואתיים מאוחרים יותר שביקשו לתפוס את ריבוי הקולות. ויקטור טרנר, לדוגמה, התמקד בתקופת הביניים הספית, אשר אפשרה לו לחגוג רעיונות מבנית ועושר

סמלי. ברוס קפפרר בחר להעמיד את שינוי הצורה (transformation) על פני המעבר (transition) ודון הנדלמן הציע שבשלב ראשון יש לבחון את הטקס ללא הקשריו המידיים. הדיון הציבורי שמתחולל סביב סוגיות עכשוויות של שבי ושיבה מציע שלב המעבר הוא נקודות המפגש בין היחיד והחברה, וכי האופי אותו מקבל שלב הביניים הספי נקבע על סמך הקטבים של עזיבת הקולקטיב והחזרה אליו. אני קובעת זאת על סמך עיון בתופעות כמו שיבת גלעד שליט, הפולמוס העכשווי על נוהל חניבעל, והשחרור מאפגניסטן של החייל השבוי האמריקני בו ברגדל, שעתידי להשפט על עריקה ועל התנהגות לא נאותה בפני האויב. השבי נצבע בקווים עזים: ההיתר למנוע חטיפה במחיר פגיעה בחייל הנחטף, הבוגד שאובמה שחרר עבורו מחבלים, הילד של כולנו. ניתוח פסיקות בג"צ, דיווחי תקשורת המונים ותוצרים של תרבות פופולרית מפנה אותי לון גנפ ולנקודת המוצא הפונקציונלית שלו. האופנים בהם החברה מווסתת את מעברי היחיד מצביעים לא רק על רב-הקוליות האדירה שטמונה במעברים, אלא בעיקר על הדרכים שמצמצמות מנעד זה.

אוטוביוגרפיה של ישיבה על הגדר, או: מורכבות אתנוגרפית היא אנחנו (וגם הם)

ד"ר מתן שפירא, אוניברסיטת חיפה mshapiro@soc.haifa.ac.il

אדון בקשר בין שני הרצפים המרכזיים, לדעתי, שמשפיעים על ייצור ידע בקרב האליטות האקדמיות בישראל: מצד אחד הרצף האינטלקטואלי, שנע בין "פרדיגמות הוליסטיות" ל"גישות מפרקות" ומצד שני הרצף הפוליטי, שנע בין "קיפוח והגמוניה" לבין "אפליה מתקנת". אטען כי הדיסיפלינה האנתרופולוגית ממוקמת הן אינטלקטואלית והן פוליטית במרחב רעיוני ייחודי, המאפשר לה לדחות את הקצוות הבינאריים בשני הרצפים הללו ולפעול בתוך השטחים האפורים שביניהם. זאת, אני טוען, בשל ההתניה האתנוגרפית לייצור תיאוריה. בניגוד לעמדה כי תפקידם של אינטלקטואלים הוא לפעול למען פוליטיזציה של צדק חברתי באמצעות תוצרי הגותם, אדגים כי הדיסיפלינה האנתרופולוגית היא פוליטית דווקא בשל אי-הנוחות הבסיסית שלה עם המובן מאליו, ולכן היא לעולם לא יכולה לשרת תצורות חברתיות מקובעות של כוח, משמאל ומימין כאחד.

חוויות ושיחים דתיים עכשוויים / Religious Discourse and Experience

יו"ר ומתדיין: ד"ר ג'קי פלדמן, אוניברסיטת בן גוריון

סדר ההרצאות במושב:

אורי מאוטנר (תל אביב)

הבודהה מתיישב בגדה המערבית: דתיים-לאומיים בישראל מאמצים את מדיטציית הויפאסנה באופן יהודי-משיחי
גדעון אלעזר (חיפה)

ההיסטוריה המונותאיסטית של סין: דרכם של נוצרים סינים מאחרות למקומיות

ד"ר נחמיה סטרן (בר אילן)

Ritual Dilemma and Religious Experience among Religious Zionist Combat Soldiers in the I.D.F

ד"ר דניאלה אריאלי (עמק יזרעאל) ויעל סקורקוביץ' (עמק יזרעאל)

ממודרות למארחות: חגיגת הסיגד ושינוי כללי המשחק בשיח הבינתרבותי באקדמיה

תקצירי ההרצאות:

הבודהה מתיישב בגדה המערבית: דתיים-לאומיים בישראל מאמצים את מדיטציית הויפאסנה באופן יהודי-

משיחי

אורי מאוטנר, אוניברסיטת תל אביב orimautner@gmail.com

מחקרי עוקב אחר אסטרטגיות התרגום היצירתיות שמפעילים ישראלים דתיים-לאומיים, התומכים במפעל ההתנחלויות, בעת שהם מאמצים אל חייהם את התרגול של מדיטציית ויפאסנה. האימוץ של ויפאסנה על ידי יהודים דתיים בישראל עשוי להפגיע רבים מהם מצהירים כי היהדות עליונה על פני כל שאר הדתות, אך בוחרים לאמץ בכל זאת פרקטיקה שמקורה בודהיסטי. כמו כן, רבים מהם מאמינים כי לעומת הפלסטינים, ליהודים זכות אלוהית על "ארץ ישראל", אך הם לומדים ויפאסנה ממורים ליברלים ו"שמאלנים", שמציגים מדיטציה זו כמקדמת חמלה אוניברסלית. מחקרי עוסק בדרכים שבהן מתרגלי ויפאסנה דתיים-לאומיים, לרבות כאלו המתגוררים ב"שטחים", מתמודדים עם המתחים האלה.

התצפית המשתתפת שאני עורך מתמקדת במקום שהויפאסנה תופסת בחיי היומיום של מתרגלים דתיים-לאומיים. התצפית כוללת ביקור בבתייהם של מתרגלים, והצטרפות ל"ריטורים" של ויפאסנה שבהם הם משתתפים. הויפאסנה שבה נתקלים דתיים-לאומיים בישראל היא במידה רבה "חילונית", כלומר נפרדת מהדת ומהמסורת של הבודהיזם. ואולם, בעת שדתיים-לאומיים מאמצים את הויפאסנה, רבים מהם ממקמים אותה במסגרת תיאולוגיה לאומית-משיחית מורכבת. אני מתעניין באופנים שבהם מתרגלים דתיים-לאומיים מיישבים ויפאסנה, שתצורתה חילונית וליברלית, עם הקוסמולוגיה היהודית-דתית-לאומית שלהם.

דומה כי בעידן המודרני עוברת הויפאסנה תרגום חילוני. תרגום זה הופך אותה לפרקטיקה אלסטית, שנוחה לאימוץ ולעיצוב-מחדש על ידי מגוון קהלים (לרבות קהלים לא-חילוניים ולא-ליברליים), ולמען תכליות מנוגדות-לכאורה. מטרתי היא להבין כיצד במסגרת דמוקרטיה ליברלית (ישראל), פרקטיקה חילונית (הויפאסנה המודרנית) ממלאת תפקיד בפרויקט של גאולה תיאולוגית-לאומית (ההתנחלויות בגדה המערבית). לבסוף, מחקרי מעלה דילמה. כיצד על אנתרופולוג שחוקר "אחרים" – המחזיקים בעמדות פוליטיות-מוסריות שלהן האנתרופולוג מתנגד – לשלב בין אמפתיה כלפי "אחרים" אלה וניסיון להבינם, ובין התנגדות לאלומות שבה לדעתו הם תומכים, אפילו במשתמע בלבד.

ההיסטוריה המונותאיסטית של סין: דרכם של נוצרים סינים מאחרות למקומיות

גדעון אלעזר, אוניברסיטת חיפה lazarustsfat@gmail.com

מאז תחילתו של עידן הרפורמות בסין ב-1979, זוכה הנצרות הפרוטסטנטית לפריחה חסרת תקדים בסין. במקביל לנסיגות להפצת הנצרות, עוסקים מיסיונרים זרים ומקומיים בהתמודדות עם "אחרותה" של הנצרות כדת מערבית זרה ועם הנוצרים כאלה שאינם נאמנים למסורת אבותיהם. נושא זה מלווה את המיסיון הנוצרי מראשיתו במאה

ה-16 – כיצד ניתן לנתק בין הנצרות למקורה הזר ולהפוך אותה ל"סינית" יותר. עד לא מזמן, נתפסה הנצרות לא רק כנטע זר במרחב הסיני אלא גם כ"אחר" עוין המייצג את השפלתה של סין בידי מעצמות המערב במאה השנים שקדמו למהפכה הקומוניסטית. ואכן, רבים מן המומרים הסינים גם כיום נאלצים להתמודד עם שאלות קשות מסביבתם בנוגע למידת ה"סיניות" של דתם החדשה. על מנת לעצב מחדש את תפיסת הנצרות בקרב הציבור הסיני בהווה, פונים מיסיונרים ונוצרים מקומיים לכתיבה מחדש של העבר הסיני: על פי גרסה זו, סין העתיקה שלפני עליית הקיסרות (במאה השלישית לפנה"ס), הייתה מונותיאסטית בעיקרה, מקום בו סגדו לאל עליון אחד ואף הכירו חלק מסיפורי התנ"ך. תוך ניתוח של סימניות סיניות, טקסטים קדומים ומבנים פולחניים מרכזיים כמו מקדש השמיים בביג'ינג, מנסים הנוצרים להוכיח את טענתם כי הרעיון המונותיאסטי מונח בלב ליבה של התרבות הסינית. על פי הבנה זו, התרבות הסינית כפי שאנחנו מכירים אותה כיום, היא סטייה מן המקור ואילו הנצרות, הזרה כביכול מסמנת את החזרה אל השורש.

הרצאה זו תתמקד בצורה בה הנרטיב ההיסטורי המחודש הזה מתבטא ביחסם של מיסיונרים ומומרים במחוז יונאן של היום. בנוסף לסקירה של הטענות עצמן, מטרתי כאן היא לתאר כיצד מומרים עושים שימוש בנרטיב המונותיאסטי בהתמודדותם עם סביבתם הלא-נוצרית וכיצד מיסיונרים זרים מציגים את בשורתם הדתית כמימוש הסיניות המקורית.

Ritual Dilemma and Religious Experience among Religious Zionist Combat Soldiers in the I.D.F.

Dr. Nehemia Stern, Bar Ilan University Nastern26@gmail.com

Sociologists have shown how both the military and many religious traditions act as "greedy institutions". That is, they require absolute loyalty and prevent those who belong to them from also joining parallel institutions. The relationship between religious practices and military life is one that is potentially rife with political, ethical, as well as ritual conflict.

This paper offers an ethnographically grounded account into the details of this relationship. It will explore religious experience among national religious combat soldiers in the Israel Defense Forces (I.D.F.). It will demonstrate how questions surrounding particular ritualistic practices serve as a medium through which religious Zionist soldiers experience larger existential moral, political, personal and national dilemmas. These soldiers, for example, are oftentimes more concerned with the practical problems concerning Sabbath observance, kashrut, and modesty, than they are with issues of disobeying orders on political grounds. Here religious experience rests primarily in the quotidian realm of halachic discourse and practice. It is through this medium that they encounter and confront both the passions as well as the personal, political, and ethical dilemmas of everyday Israeli life.

I position this research among emerging anthropological discussions that explore the boundaries and relationships between of piety, political affect, and nationalism. I argue for an anthropological

methodology that is keenly attuned to religious experience in its ritual, textual, ethical and political contexts. Such an analysis has a unique capacity to illuminate the real world dilemmas, ambiguities, and passions that so often influence people's everyday lives in areas of conflict.

ממודרות למארחות: חגיגת הסיגד ושינוי כללי המשחק בשיח הבינתרבותי באקדמיה

ד"ר דניאלה אריאלי, המכללה האקדמית עמק יזרעאל daniellaa@yvc.ac.il

יעל סקורקוביץ', המכללה האקדמית עמק יזרעאל yael.skor@gmail.com

"עשינו את החג כדי להראות לאנשים מי אנחנו ומאיפה באנו, כדי לתת להם להכיר את העדה האתיופית, את התרבות שלנו ואת הערכים שלנו. היה חשוב לנו שכולם ידעו על החגים שלנו וידעו שאנחנו פה. סוג של השתלבות, אבל מצידם של האחרים. כאילו הם משתלבים בתרבות שלנו. לא רק העדה שלנו תשתלב בחברה הישראלית, גם החברה הישראלית תשתלב בעדה האתיופית."

הרצאה זו עוסקת במשמעויות של חגיגה אתנית במרחב האקדמי, ובבחינת האפשרויות לשינוי כללי המשחק לגבי הדרה והכללה באקדמיה. ההרצאה מבוססת על חקר אירוע: חגיגת חג הסיגד במכללת עמק יזרעאל ועל ראיונות שהתקיימו בעקבות האירוע עם המארגנות ועם סטודנטיות נוספות שהשתתפו בו. האירוע והמחקר שליוו אותו הם חלק מתוך מחקר פעולה מתמשך שמטרתו הערכה מעצבת של תכנית לתמיכה בסטודנטיות וסטודנטים לסיעוד בני העדה האתיופית.

ההרצאה תתמקד בתיאור אתנוגרפי של האירוע תוך דיון במשמעויותיהם הסמליות של כמה מהאלמנטים הבולטים בו: המאכלים שהוגשו, התלבבושות, הריקוד המסורתי, הטקס הדתי, הברכות. נראה כיצד קבוצת הסטודנטיות שארגנו את האירוע השתמשו בסמלים של הזהות האתנית שלהן כדי לשנות את המשמעות של הזהות הזו וכדי למקם את עצמן במרחב של המכללה באופן חדש. לצד זאת נבחין בין עמדות שונות ביחס לעיסוק בזהויות אתניות במסגרת אקדמית, ונדון בוויכוח שעורר אירוע זה לגבי היחסים המורכבים בין ובתוך אוסף הזהויות שלהן.

שקופים ומשקפים: מבטים מהשוליים ומהמרכז

יו"ר ומתדיין: ד"ר חן ברם, מכון טרומן, האוניברסיטה העברית

סדר ההרצאות במושב:

ד"ר אילנה מזרחי-נאור (אשקלון)

"האחר האולטימטיבי"- הזקן המופלג: מקומו של הקונטקסט הסוציו-תרבותי בהבניית הזהות

ד"ר דבי בביס (העברית)

"לא רק מטפלים שקופים": מסיבות ותחרויות היופי בקהילה הפיליפינית בישראל

איילה קיסר-שוגרמן (בן גוריון)

קטגוריות אתניות-לאומיות בנרטיבים של הבניית זהות, שייכות ואחרות

תקצירי ההרצאות:

"האחר האולטימטיבי"- הזקן המופלג: מקומו של הקונטקסט הסוציו-תרבותי בהבניית הזהות

ד"ר אילנה מזרחי-נאור, המכללה האקדמית אשקלון

בחברה הסוגדת לנעורים, "האחר האולטימטיבי" הוא הזקן המופלג. בעוד ש"זקנים צעירים" (המכונים בני "הגיל השלישי") מוצגים בספרות הגרונטולוגית כבעלי משאבים לעצב את זהותה לנוכח התרבות הצרכנית המדגישה את אידיאל העולמים לעומת כשל הזקנה, הרי הזקנים המופלגים מתוארים כ"עיוות במראה" של הגיל השלישי. "הגיל הרביעי" נתפס כ"זקנה האמיתית", הפתולוגית המאיימת על תחושת הזהות, במצב בתר-תרבותי, שאינו נגיש לחוקרים בני "הגיל השני" בכלים העומדים לרשותם.

מחקר זה מאפשר הצצה לעולמם של הזקנים המופלגים (+80), החיים בתנאי חיים יוצאי דופן בחברה המערבית. תנאים אלו מאפשרים לבחון מקרוב את תרומתו של הקונטקסט להבניית הזהות בזקנה המופלגת. המחקר מתמקד באחד מקיבוצי "השומר הצעיר", קיבוץ שיתופי-משתנה, המספק לזקנים המופלגים משאבים תרבותיים-חומריים ופסיכולוגיים, המסייעים להם לעכב את הירידה בתפקוד ולהתמודד עם מגבלות הגיל, ללא הכרח בעיסוק מתמיד בקיום ובהישרדות. כתוצאה מכך, גם בני ה-80 ומעלה, יכולים להמשיך לשמור על פרטיות, אוטונומיה והמשכיות בזהות. אם כי, השינויים בתרבות הקיבוצית מסמנים הפחתה במשאבים אלו, ואף יעילותם בזקנה המופלגת הולכת וקטנה, ככל שמתרבים האובדנים הביולוגיים ויכולת הלמידה פוחתת.

המחקר הוא מחקר אורך (1998-2000; 2006-2008) המתמקד בשתי יחידות דוריות-ה"עלייה החמישית" (שעלו בשנים 1929-1939) ו"עליית הנוער" (עלו בשנים 1939-1941). בהצגה אתמקד בחברי העלייה החמישית ששרדו את שני שלבי המחקר. החיים בתנאי המשכיות מסייעים לזקנים המופלגים להציג "בקדמת הבמה" הביטוס של בני הגיל השלישי, עם זאת מיקומם הלימינאלי בקיבוץ והירידה בתפקודם מלמדת על הכרה ממוזערת בזקנה המתקרבת. שש שנים מאוחר יותר, כאשר יכולתם ליהנות מהמשאבים הסביבתיים פוחתת, הזהות הזקנתית עוברת "לקדמת הבמה", אולם היא אינה זהות פתולוגית. רק המעבר לבית הסיעודי בקיבוץ, הוא-הוא המסמל את נקודת השבר ואובדן הזהות, בהפיכה ל"אחר".

"לא רק מטפלים שקופים": מסיבות ותחרויות היופי בקהילה הפיליפינית בישראל

ד"ר דבי בביוס, מכון טרומן, האוניברסיטה העברית deby.babis@mail.huji.ac.il

אירועים רבים ומגוונים מתקיימים מידי סוף שבוע בקהילה הפיליפינית בישראל, המונה כ-31.000 מהגרי עבודה המועסקים בענף הסיעוד. אירועים אלו מאורגנים על ידי כ-60 ארגונים וולונטריים הפועלים בקהילה, והכוללים בין היתר טיולים, אליפויות ספורט, תפילות ומסיבות. במסגרת המסיבות של הפיליפינים - העומדות במוקד המחקר

הנוכחי - מתקיימות תחרויות יופי, מופעים של ריקודים, מופעים של מוזיקה, ועוד. מסיבות אלו כרוכות בהשקעת משאבים רחבים וכן הוצאות כלכליות רבות. לאור זאת, מטרת המחקר הנוכחי הינה ללמוד את המשמעות של המסיבות ותחרויות היופי בנוף של מהגרי העבודה אשר מגיעים בראש ובראשונה במטרה לפרנס את משפחותיהם בארץ המוצא.

איסוף הנתונים החלה בינואר 2013 וכוללת אתנוגרפיה מסורתית באמצעות תצפיות באירועי הקהילה וראיונות, וכן אתנוגרפיה דיגיטלית העוקבת אחר הדינמיקה של הקהילה הפיליפינית בפייסבוק.

ניתוח ממצאי המחקר מלמדים כי המסיבות של הקהילה הפיליפינית בישראל הינן בעלות משמעות בשלושה רבדים עיקריים: אישי, קהילתי וטרנסלאומי. ברובד האישי, המסיבות ותחרויות היופי מאפשרות לפיליפינים "להרגיש בני אדם" ולא רק מטפלים. יתרה מזו, המסיבות מאפשרות לבטא ולפתח אספקטים אחרים בחייהם, כגון מיומנויות של ארגון והפקה, מיומנויות אומנותיות ויצירתיות. ברובד הקהילתי, המסיבות מאפשרות יצירת מפגשים חברתיים בין מהגרי העבודה המתגוררים לאורך השבוע בבדידות וכן מאפשרות גיוס כספים לעזרה הדדית בתוך הקהילה. ולבסוף, ברובד הטרנסלאומי, המסיבות משמשות מסגרת לשימור ופיתוח הקשר עם ארץ המוצא, הן על ידי שימור התרבות הפיליפינית בדרכים מגוונות (כגון ריקודים, לבוש לאומי ואתני, ועוד), והן על ידי גיוס כספים לקידום פרויקטים באיזורים נזקקים בפיליפינים (כגון בניית בתי ספר, תרומת כיסאות גלגלים, קניית מחשבים). המחקר הנוכחי בא לתרום זווית חדשה במחקר על מהגרי עבודה בישראל תוך חשיפת המימד של תרבות הפנאי בקהילה הפיליפינית.

קטגוריות אתניות-לאומיות בנרטיבים של הבניית זהות, שייכות ואחרות

איילה קיסר שוגרמן, אוניברסיטת בן גוריון keissars@post.bgu.ac.il

בפרזנטציה זו אני מציעה לדון בפעולתן של קטגוריות אתניות וגזעיות בנרטיבים של הבניית זהות, שייכות ואחרות - בתהליכי ההתמקמות של צעירים דוברי רוסית ממוצא יהודי מעורב שאינם מוכרים כיהודים על-ידי מדינת ישראל. גלי ההגירה מברמה"מ לשעבר לישראל, מראשית שנות התשעים, הביאו איתם כ-300,000 מהגרים ממוצא מעורב שאינם מוכרים כיהודים על-ידי המדינה. מחקרים רבים שחקרו את ההתמקמות של קבוצה זו עמדו על מקומו של הגיור בתהליך השתייכותם ואימוץ של זהות ישראלית-יהודית "נורמטיבית". אך עדיין דומה כי מחקרים אלה נוגעים בשולי התופעה מבחינה אמפירית. מסתבר כי מהגרים מעטים בוחרים באפשרות הגיור האורתודוקסי המוכר בישראל.

נקודת המוצא של המחקר היא כי הקטגוריות התרבותיות ההגמוניות המגדירות 'מיהו יהודי' ו'מיהו ישראלי' אינן מובנות מאליהן לצעירים ישראלים דוברי רוסית ממוצא מעורב בישראל – וההשערה המחקרית היא כי במקום זה של שבירת המובן מאליו, יתכנו תהליכים של ייצור זהויות אחרות וקביעת מקומות חדשים בשדה התרבותי המקומי. דומה כי העמדה ה'היברידית' של ישראלים דוברי רוסית ממוצא מעורב - הנובעת מעצם היותם מהגרים או בנים למהגרים, וממה שמייחסים באופן סימבולי ל'דם המעורב שלהם' – היא הזדמנות טובה לחקירת תפיסות של שייכות ואחרות.

הפרזנטציה מבוססת על תובנות ממחקר נרטיבי של סיפורי ההשתלבות בחברה הישראלית של 30 צעירים וצעירות (בשנות ה-20 וה-30 לחייהם) דוברי רוסית ממוצא מעורב, שאינם מוכרים כיהודים על ידי המדינה. המרואינים היגרו לישראל החל בשנות ה-90, והם חיים בישראל שנים רבות. בפרזנטציה אבחן את טיב המפגש ביני לבין המרואינים ואת השלכות העשויות לנבוע מכך שאנחנו ממוקמים בקטגוריות זהות חברתיות שונות – בהקשר אתני, שפתי, מעמדי, גילאי וכיוצא באלה קטגוריות של זהות.

Becoming professionals: from the Naqab to Iasi and Back

Shifra Kisch, Ben Gurion University and University of Amsterdam s.kisch@uva.nl

Palestinian citizens of Israel suffer from restricted access to higher education due to various forms of structural discrimination. Their participation in higher education is significantly lower than their relevant proportion of the population; this under-representation is most evident in prestigious disciplines. As a result many Palestinian, predominantly lawyers, doctors, dentists and pharmacists obtained their degrees abroad. For both economic and historical-geopolitical reasons several universities in Eastern Europe remained popular destinations, along with the more recent student migration to Jordan (and Palestinian universities in the West-Bank).

In the past three decades also increasingly more Naqab Bedouin leave for studied abroad. Consequently a new class of professionals is emerging among Arab al-Naqab. One of the conditions that distinguish the context of professionalization among the Naqab Bedouin is that the overwhelming majority of Bedouin professionals – like Bedouin university students more generally – are the first generation to access higher education.

Such professionalization among subaltern minorities thus provides an opportunity to consider what happens when against all odds they come to inhabit the position of the more comfortable, educated, professional middle classes. This is particularly interesting with regards to professions that are not only prestigious but are strongly invested with discourses of 'progress', and modernization, such as medical professions.

11:00-12:30 רצועת מושבים שנייה

יחסי אדם-אובייקט / The Anthro-Object Relation

יו"ר ומתדיינת: ד"ר דפנה ורטש-שיר, אוניברסיטת בן-גוריון

סדר ההרצאות במושב:

Dr. Ben Fulman (Religion and Social Ethics Institute for Christian Studies, Canada) **Ontology and Anthropology: Aren't we all nothing but Objects?**

Georgios Tsourous (University of Kent, UK)

Icons: Agents of Choice

Rachel Ben David (Ben-Gurion) **The 'Complete Other': The Savaged Human or the Humanized Animal?**

Prof. Chaim Noy (University of South Florida)

Participation and Civic Responsibility: Public Texts and the Practices of Writing in a Jewish Heritage

Museum in the United States

תקצירי ההרצאות:

Ontology and Anthropology: Aren't we all nothing but Objects?

Dr. Ben Fulman, Centre for Philosophy, Religion and Social Ethics Institute for Christian Studies
Ben.fulman@gmail.com

In this lecture I wish to examine the anthropological approaches to non-humans (animals) and inanimate objects. Two major modi operandi can be extracted from anthropological researches: first, the 'anthro-object relation' (or 'anthropocentrism') denotes that non-humans and inanimate objects are there for-us, for our analysis, and thus are in service to improve our understanding of ourselves; second, 'biocentrism' contends that non-humans have intrinsic value, and therefore entail a moral and normative consideration from humans. As much as these above approaches are advanced in their attitude towards other creatures and things in the world, several flaws are evident: the former holds that non-humans and inanimate objects only matter for research as long as they share affinities (e.g., culture) with humans and thus contribute to the analysis of humans' life world; and the latter, as seen in recent contemporary debates over the question of the justification of intrinsic value of things proves to be not an easy task at all.

Therefore, I suggest a third option is required that is not forced upon us from above, but is part of an ontological examination of the human-world relation (also known as the ontological-turn in anthropology that emphasizes the importance of objects). Evidently, ontology has two predominant attributes for anthropology: First, it allows the anthropologist to delve into the matter at hand, into a more profound reality, than the mere phenomenon; and second, in contrast to previous currents in anthropology, such as post-modernism, ontology has the ability to establish a structure for analysis that, although structured still remains open to revisions and alterations. This approach will be based on an ontology of objects deduced from the philosophy of Theodor W. Adorno, which will enable us to think of humans, non-humans and inanimate objects in a different way, one that accepts the other as one and the same – an object.

Icons: Agents of Choice

Georgios Tsourous, University of Kent, UK gt206@kent.ac.uk

Within the Eastern Orthodox Christian traditions, icons among other items, are artefacts of mediation in facilitating communication with the divine although they cannot be the objects of worship. By exploring people's behaviour towards icons in various Greek Orthodox Churches in Jerusalem questions arise such as to why some icons, which may even represent the same event or person, merit more respect than others. This study suggests that specific 'biographical' properties and particularities of an icon, such as miracles, can act as a determining factor into the believer's preference among a variety of icons. An analysis of the visual, theological and material frameworks in which the religious practice of icon veneration unfolds can help to understand the relationship and impact that icons could possibly have on personhood and social agency. Taking into account recent work on materiality and semiotics, Alfred Gell's anthropological theory of art as well as the Orthodox Christian theological viewpoint, this study examines how icons can often become part of a nexus of social agency and act as 'persons'. This dimension of people's use of icons can help provide further explanation as to the ways in which people attribute powers to religious objects in Eastern Orthodox Christianity. By illuminating the complex and multifaceted connections between icons with their makers and their users, as well as those with the spiritual beings they represent, this study intends to trace their position into the realm to which these icons are found.

The 'complete Other': The savaged human or the humanized animal?

Rachel Ben David, Ben-Gurion University of the Negev

This lecture presents a discussion on the similarities and differences between the encounter with human 'Others' and the encounter with animal 'Others' during guided 'Bar-Mitzvah safari' tours to East Africa. The study's findings indicate that these journeys may provide an appropriate medium for shaping desirable identities for Israeli Bar/Bat-Mitzvah children who are raised in a high socio-economic, secular, environment.

The term 'Other' is common in the literature engaging with the anthropology of tourism, as well as in that engaging with issues of identity and establishing identity. According to Bakhtin (1981) the 'Self' is relative, and the 'Other' is always positioned as opposite to the 'Self' and defines the latter's identity. The 'Other' is generally perceived simultaneously as both similar to and differing from the 'Self'. Despite the possibility that the 'Other' might sometimes be perceived as threatening (Litvak-Hirsh et al., 2007), the dialogue with it is necessary in order for the process of shaping identity to take place (Hall, 2000). These definitions raise questions regarding the dialogues created in encounters between Israelis and Africans, and in those between Israelis and wild animals.

What internal dialogue is created in the encounter of a Bar-Mitzvah boy with members of the Masai tribe (nomads), as opposed to that with the Hadzeva (hunter-gatherers), who are considered the more primitive (and therefore more animalistic)? In what way is the encounter with them different from or similar to the encounter with lions and zebras (predators and prey), or the encounter with baboons? Are encounters with wild animals in their natural habitat characterized only by anthropomorphism? The findings, among others, indicate that the various types of encounter with the 'Other' enable confrontation with those aspects otherwise considered taboo in children's lives, and thus help in shaping the gender, ethnic, national and social identities perceived as desirable.

The lecture also raises questions regarding the methodology in research into human-animal versus human-human relations, as well as moral questions regarding tourists' responsibility towards both the human 'Other' and the animal 'Other', and a more general anthropological question regarding social relations.

Participation and civic responsibility: Public texts and the practices of writing in a Jewish heritage museum in the Unites States

Chaim Noy, University of South Florida cnoy@usf.edu

This study addresses participation in public discourse and (Habermasian) public sphere, as performed by visitors to heritage sites and museums (Noy, 2008, 2015a,b). The paper takes a linguistic-anthropology perspective to written acts of participation and critique, addressing the texts that visitors write on various on-site (analogue and digital media) commenting platforms and the practices involved in authoring and inscribing these public texts. I present findings from a four-year ethnography at the National Museum of American Jewish History (NMAJH). The NMAJH is a new, large and liberal heritage site, located in the historic-touristic district of Philadelphia. The museum narrates the history, livelihood and cultural accomplishments of Jewish communities in the United States. The museum's Contemporary Issues Hall invites visitors to reply to museum questions: "Expression and debate are essential to American and Jewish culture. Here, you will find four questions projected on the wall. Each weaves together key themes from this exhibition, and current issues we face. What do you think? Pick a question ... and write your own response and add it to the conversation. There are no right answers, only discussions."

With the help of Ethnography of Communication (Katriel, 1991) and Linguistic Ethnography (Rampton, 2007; Tusting & Maybin, 2007) I blend analyses of texts, material culture (technologies of mediation) (Manning & Gershon, 2014) and practices, seeking a multi-method holistic view of the public space and sphere as performed in at heritage museums. The analysis highlights civic responsibility and voice, portraying how liberal discourses serve as gate-mechanism of inclusion/exclusion and Othering.

הגוף האחר ושאלת הבנייתו החברתית והתרבותית

יו"ר: ד"ר מירי גל-עזר, המכללה האקדמית כנרת וליאת מילביצקי, אוניברסיטת בן גוריון

מתדיינת: פרופ' חווה תדהר, המכללה האקדמית כנרת

סדר ההרצאות במושב:

ד"ר עמית קמה (עמק יזרעאל)

האחר, הגזעה והדרה ממוסדת בכפייה של הגוף השחור

תמי ליברמן (פרייה אוניברסיטט, ברליון)

כוחו של הקולנוע האתנוגרפי בייצוג מהגרים אפריקאים הנתונים במעמד של "אי-נראות"

ליאורה בינג-היידיקר (משוררת, סופרת, מבקרת וחוקרת מחול עצמאית)

המשטר הטוטליטרי מול המחול הטוטאלי: הבניית ההתנגדות הנאצית לגוף האחר במחול המודרני

ד"ר מירי גל-עזר (כנרת)

"גם אני עם דוד הנחלאווי": חיילים אלמונים במחאת פייסבוק

תקציר המושב:

הגוף האחר, הגוף המסוכן, הגוף המסכן, הגוף המאיים, הגוף המאיים, אינם מבנים מהותניים, אלא מבנים דינמיים הנטועים, מעוצבים, מכווננים ומשקפים בו זמנית תהליכים מרכזיים בתרבות ובחברה וחושפים את המערכות הגדולות היוצרות את ההבניה החברתית-פוליטית-תרבותית של הגוף.

תהליכי הטרנספורמציה של הגוף ושאלת הגבולות והאזורים הלימינליים והמעברים בין השדות בו הוא מצוי, במצבים משתנים של השהיה תרבותית ולחצים-אילוצים - בתוך הקשרים שונים של אלימות חברתית-פוליטית ותרבותית סמלית וממשית כאחד, יוצרים תהליכי מעבר מ"גוף לגיטימי" ל"גוף לא לגיטימי" וממרכז לשוליים חברתיים וגיאוגרפיים וחזור חלילה.

המושג יעסוק בשאלות על מהות האיום החברתי, פוליטי ותרבותי אשר עולה מהגוף האחר, שכן הגוף האחר יכול לערער על "הגוף הלגיטימי"; כיצד מובנית עבודת הגבולות: יבחנו תהליכי הפרדה, הטרנספורמציה והבניית האחרות במצבים השונים; כיצד נוצרים התעלמות והשתקה תוך עיצוב סטריאוטיפים פוגעניים ומפחיתי ערך של הגוף האחר; או במילים אחרות, האופנים בהם נוצרים ומיוצרים תהליכי הבניית האחרות במציאות החברתית, הפוליטית, ובמערכת הסמלית של התרבות. שאלות אלה מובילות לשאלה מרכזית העוסקת באחריות החוקרת בחשיפת הבניית עבודת גבולות במציאות החברתית והפוליטית ובמערכות הסמליות של התרבות והאמנות המדירה את האחרים ויוצרת את אחרותם. האם החוקרות אמורות לבחון את תהליכי הבניית האחרות באופנים מדעיים בלבד, או בנוסף, לבסס עמדה של אחריות חברתית ופוליטית במאבקים על הכללה מחדש של האחרות והאחרים כגוף לגיטימי בחברה ובתרבות.

המושג מכנס חוקרות וחוקרים הפועלים בשיטות אינטר-דיסציפלינריות בשדות המחברים בין אנתרופולוגיה וסוציולוגיה, תרבות ואמנות, היסטוריה, לאומיות, תקשורת ועוד, ובו יודגמו וינתחו התהליכים הנדונים לעיל בעזרת מקרי הבוחן שיוצגו במושב.

תקצירי ההרצאות:

האחרה, הגזעה והדרה ממוסדת בכפייה של הגוף השחור

ד"ר עמית קמה, המכללה האקדמית עמק-יזרעאל Amit8860@yahoo.com

קבוצה חדשה נוספה לאחרונה לזירות החברתית, התרבותית והתקשורתית בישראל והיא כוללת פליטים הנמלטים מאימת רדיפה והשמדה במדינות אפריקניות. המשגתם כ"מסתננים" בשפה העממית ובשיחים הפוליטי והתקשורתי נגזרת מאידיאולוגיה אתנוצנטרית התורמת להנגדה של ה"לבן" הטהור לעומת ה"שחור" נשא הסטיגמה. התיבה "מסתננים" קיבלה משא סמלי שלילי בשנות החמישים כאשר הפכה להיות מילה נרדפת ל"מחבלים", המבקשים את רעתה של החברה היהודית ומדינת ישראל. השימוש ב"מסתננים" בנוגע למבקשי המקלט, הפליטים ומהגרי העבודה האפריקניים מהווה האחרה, הגזעה ומזעור אנושיותם תוך ייחוס משמעות שלילית לעצם קיומם. ה"מסתננים" חוזרים לתוך שורותיה של החברה ה"תקינה" ופוגעים-כביכול באושיותיה.

השחורים הללו מצטרפים לקבוצות של שחורי-עור יהודים שאמנם אינם מכונים כאיום מובהק על החברה הישראלית, אך נושאים מטענים סמליים שליליים מובהקים, הבאים לביטוי, בין היתר, בהדרה ובהכחדה סמלית, קרי התעלמות תקשורתית והשתקה תוך ייצור סטריאוטיפים פוגעניים ומפחיתי-ערך. בהרצאה זו אצביע על הכחדה סמלית כמותית (המבוטאת בהיעדרם של ה"שחורים" מן השיח הציבורי), הכחדה סמלית איכותנית (המבוטאת בייצוג קלוקל) והדרה ממוסדת וכפויה מן החברה. בעוד שני התהליכים הראשונים מתרחשים במציאות הסמלית, התהליך השלישי מתבצע במציאות החברתית: פגיעה בזכויות, כליאה, גירוש, מניעת עבודה ומגורים ושאר ביטויים של שלילת זכות קיום. תהליך קשה זה של הדרה ממוסדת וכפויה של ה"שחורים" יכולה לצאת אל הפועל, בין היתר, משום שהשיח התרבותי מניח את התשתית הרעיונית לכך באמצעות ההכחדה הסמלית. לאחר שהחברה הישראלית תפסה את ה"שחורים" כמסוכנים, הם יכולים להיות מודרים ומוצאים בכפייה מן החברה באופן מוחשי.

כוחו של הקולנוע האתנוגרפי בייצוג מהגרים אפריקאים הנתונים במעמד של "אי-נראות"

תמי ליברמן, פרייה אוניברסיטת ברלין tami.liberman@gmail.com

מעמד הפוליטי של מהגרים אפריקאים המתגוררים במדינות-לאום שונות ברחבי העולם ללא אשרות שהות או עבודה משפיע על ייצוגם בשיח הציבורי: בעוד המהגרים עצמם נאלצים לנקוט משנה זהירות ולהסתיר את זהותם האינדיבידואלית מעיני הציבור, הם נחשפים באופן רפטיטיבי ע"י אמצעי התקשורת ומוצגים כמסות של פולשים מסוכנים או של קרבנות חסרי ישע.

נושא הזהות האינדיבידואלית הבלתי נראית של המהגרים הוביל לניסוי אנתרופולוגי ויזואלי בו האנתרופולוגית נוקטת עמדה מול ייצוג המהגרים המקובל באמצעי התקשורת הוויזואליים, ומייצרת ייצוג-נגד בצורת סרט אתנוגרפי. הסרט נעשה בשיתוף פעולה עם פליט מערב-אפריקאי שגר בברלין ללא אשרת עבודה. פליט זה, הנקרא בסרט "מיסטר X", חובר לאנתרופולוגית כצלם וכמספר, וחולק באמצעות קולו את זיכרונות חייו באפריקה, איטליה וגרמניה, בעוד פניו נותרים מוסתרים מאחורי המצלמה. מיסטר X משתמש במצלמה להנפקת צילומים של נופי גרמניה הממחישים את זיכרונותיו, וליצירת דיאלוג רפלקסיבי עם האנתרופולוגית המופיעה מול העדשה – מול נקודת מבטו של מיסטר X.

דרך הצגת קטעים מהסרט האתנוגרפי, תעסוק ההרצאה בכוחו של האמצעי הוויזואלי במחקר האנתרופולוגי – ככלי המייצר מידע חווייתי המסוגל לחצות את גבולות האקדמיה, וכן ככלי שמטבעו מאפשר ואף דורש שיתוף פעולה בין אינדיבידואלים. ההרצאה תבחן את האחריות החברתית שהאנתרופולוגית לוקחת כשהיא חולקת את הכלים הקולנועיים עם ה"אחר" בהיותו מנוע מלגשת לכלים האלה מעצם מעמדו החוקי. תיעשה אנליזה של השימוש במתודות אקספרימנטליות – אנתרופולוגיה שיתופית, מונטאז', רפלקסיביות והיפוך המבט הקולנועי/אתנוגרפי – כאמצעים לעקוף וכן לתקוף את האי-נראות הפוליטית והתרבותית של המהגר. כמו כן, יבחן הקו הדק בין נטילת האחריות על הבניית הזהות התרבותית של ה"אחר" לבין ביטול האוטוריטה של ה"אחר" על זהותו שלו.

המשטר הטוטליטרי מול המחול הטוטאלי: הבניית ההתנגדות הנאצית לגוף האחר במחול המודרני

ליאורה בינג-היידיקר, משוררת, סופרת, מבקרת וחוקרת מחול עצמאית

Liora.bingheidecker@gmail.com

המחול המודרני שהיה חלק בלתי נפרד מתרבות הגוף של רפובליקת ויימאר, זכה לפריחה חסרת תקדים בגרמניה ובאוסטריה. המחול החדש ובכלל זה "מחול ההבעה" נקשר מראשית ימיו לאידיאלים של חירות וחרת על דגלו שחרור מקודים נוקשים של התנהגות וקונבנציות תרבותיות מחמירות. המשטר הנאצי תמך במחול החדש בראשית דרכו. הוא גייס אותו לצרכיו (כגון בפתחת האולימפיאדה בברלין) והציב אותו בחזית חלון הראווה התעמולתי שלו. אולם העובדות ההיסטוריות מעידות על כך שבמהלך שלטונו של הרייך השלישי נדחק המחול המודרני לשולי העשייה האמנותית. בסופו של דבר הודר המחול המודרני עד שנאסר לחלוטין, בעוד שהבלט הקלאסי תפס את מקומו כצורת הריקוד המועדפת על קברניטי גרמניה הנאצית.

מוזר לחשוב על המחול האמנותי, פרקטיקה תמימה ולא-מניפולטיבית לכאורה, כעל פעילות שמרתיעה את השלטון. מדוע, אפוא, נחרד הממסד השלטוני הטוטליטרי מן המחול המודרני? מהן תכונותיו התרומיות של מחול ההבעה שבעטיין נתפס כאיום על השלטון הנאצי?

ההרצאה המוצעת תבחן שאלה זו על רקע התקופה תוך בחינת אמצעי הביטוי ובהשוואה למעמדן של סוגות מחול שונות תחת משטרים טוטליטריים אחרים. מכאן ננסה לחלץ את תכונותיו של הגוף הרוקד כגוף מאיים ומאיים כגוף אחר מאיים ומאיים בהקשר תרבותי והיסטורי רחב.

"גם אני עם דוד הנחלאווי": חיילים אלמונים במחאת פייסבוק

ד"ר מירי גל-עזר, מכללה אקדמית כנרת miri-gal@012.net.il

מחאת הפייסבוק הראשונה בצה"ל התרחשה לאורך כחודש מ-29 לאפריל 2014. מקורה היה בסרטון Youtube (1.32 שניות) בו דוד אדמוב, לוחם נח"ל בשמירה ברובע היהודי בחברון, חש מאוים לנוכח נער פלסטיני כבן 15 שנצמד לגופו ומתגרה בו, דוד דורש ממנו להתרחק, הנער לא נענה, אדמוב דוחף אותו בידיו, הנער משלב ידיו מאחורי גבו בסירוב, אדמוב דורך נשקו מול פני הנער, וכהרף-עין מגיח נער פלסטיני נוסף, דוד מסתובב ומפנה נשקו לכיוון הנער הנוסף, הנערים מתרחקים מדוד בעודו בועט בהם ומקלל אותם ואוחז בנשקו הדרוך, דוד מתרחק מהנערים וצועק "כבה את המצלמה, כבה את המצלמה" וממשיך לאיים.

סרטון זה הוקרן בחדשות הטלוויזיה הישראלית ועורר גל מחאה מהיר ונרחב של חיילים בלתי-מזוהים בפייסבוק שהצטלמו מסתירים פניהם בנייר ובצורות אחרות ועליהן הסיסמה: "גם אני עם דוד הנחלאווי" (כ-3000 תצלומים), תוך כיומיים הצטברו 131,000 לייקים. המחאה שנתפסה בתחילה כימנית במהותה, נתמכה גם על-ידי אזרחים, בצד השרים נפתלי בנט ואורי אריאל והרמטכ"ל לשעבר שאול מופז. המחקר עוסק בעמימות, בלימינאליות ובטשטוש הגבולות, בטרנספורמציות בין הבניות הגוף האחר שראשו מוסתר, הגוף המורד של החייל והחיילת, המאיים והמסוכן, שאפשרו פרשנויות פוליטיות סותרות של האירוע והמחאה – התמיכה במחאה בקרב הימין והשמאל הפוליטי כאחד. הגוף החיילי הנעלם והמורד, הנמצא בסכנה קיומית בשטחים, שמצא ביטוי לא לגיטימי,

מעמיד גם את שאלת האחריות של החוקרת, האזרחים, הצבא והמדינה לתביעה שהעלו בפייסבוק החיילים והחיילות המוחים: "שמים סוף להפקרת חיילי צה"ל".

טקסט וטקסט: מחווה לפרופ' ניסן רובין

יו"ר: פרופ' רחל שרעבי, המכללה האקדמית אשקלון

מתדיין: פרופ' הרווי גולדברג, האוניברסיטה העברית בירושלים

סדר ההרצאות:

פרופ' הרווי גולדברג (העברית)

טקס, טקסט וחברה: הרהורים על החוט המשולש

ד"ר שמעון קופר (בר אילן)

תרבות וטקסט

ד"ר נעמי סילמן (אשקלון)

ההלכה כשדה חברתי: סוגיית 'חליבה בשבת'

תקצירי ההרצאות:

טקס, טקסט וחברה: הרהורים על החוט המשולש

פרופ' הרווי גולדברג, האוניברסיטה העברית

בין החוקרים וההוגים שעצבו את אנתרופולוגיה, כגון: ויליאם רוברטסון סמית' באנגליה, דוד אמיל דירקהיים בצרפת, ופראנץ בואז (יליד גרמניה) בארה"ב, הייתה דעה שהתרכזות ב"פעולה" עולה על החשיבות של הסברים ורבייים של פעולות בחברה—במיוחד במה שנוגע לטקסים. באמצע המאה הקודמת, מספר אנתרופולוגים כגון ויקטור טרנר ומרי דוגלאס הראו שתשומת לב להסברים של "ילידים" יכולה לתרום להבנתם של חוקרים. חקר ההיסטוריה היהודית—על הגיוון החברתי והתרבותי שקיים בה—מהווה כר רחב ופורה לבדיקת ההשפעה ההדדית בין טקסט לטקס והדים החברתיים הרחבים של "צמד" זה. מחקריו של ניסן רובין מהווים דוגמא לכך גם מתוך טקסטים קנוניים וגם מתוך עבודה אתנוגרפית. יוצגו דוגמאות למחקרים בכיוון זה, ויתנהל דיון על השלכות לשאלות חקר בעתיד.

תרבות וטקסט

ד"ר שמעון קופר, אוניברסיטת בר אילן

חקר היהדות מזווית אנתרופולוגית, מלווה בבעיות מתודולוגיות ואחרות שרוב האנתרופולוגים אינם מודעים אליהן. בין היתר, יהדות היא תרבות של טקסטים כתובים הקיימים לרוב בנפרד מהאתנוגרפיה שאנחנו כותבים. בהרצאה זו, המבוססת על אחת מהתובנות היוצאות מעבודתי על תערובות בהלכה, אתאר את הקשר בין אתנוגרפיה

וטקסט כתוב, בעזרת דוגמה הממחישה את יחסי הגומלין הדיאלקטיים ביניהם. בהרצאה אתאר פעולות שבעזרתן מבוצע שינוי או העברה של פריט ממצבים של טבע לתרבות או מתרבות לקודש, כגון: חלה וחלה ממצה, שבירת הצלחת, חלב בקדירה, קריעה, 4 ערלות, שבירת הכד, וחלקה, פעולות שכולן המצאות תרבותיות הכוללות הסרה או השמדה. ללא התייחסות אל הטקסט נותר החיבור בין המנהגים הללו, ויצירת הסיווג "טקסי הסרה" או "השמדה", פרי דימינו של האנתרופולוג. בחינת הגרסאות השונות לסיפורו של יוסף בספר בראשית, חושפת גם היא את הקטגוריה "הסרה". בחינת הטקסט מדגימה כיצד קטגוריה שהתגלה בעזרת עיון אתנוגרפי הינה תוצר של סמלים הבאים לידי ביטוי בטקסט. בעזרת בחינת הגרסאות השונות לסיפורו של יוסף כ"טקסט שהתקבל"- סיפור עממי המקובל ע"י רבים נחשפת משמעותה התרבותית של פעולת ההסרה, משמעות המסבירה את תכיפותה של פעולה זו בפרקטיקות יהודיות שונות.

ההלכה כשדה חברתי: סוגיית 'חליבה בשבת'

ד"ר נעמי סילמן, המכללה האקדמית אשקלון

ההלכה היהודית היא תוצר של רב שיח בין פוסקים מתקופות שונות במקומות שונים. היא איננה רק מערכת חוקית הנכפית מלמעלה למטה אלא מהווה תוצר של שיח מתמיד דו-כיווני בין הפוסקים לציבור. המחקר הנוכחי מבקש להכיל את נקודת המבט התיאורטית של ברודיה ולהראות כי ניתן לפרש את ההלכה כשדה חברתי דינמי המורכב משני מרחבים: המרחב הטקסטואלי והמרחב החברתי.

במרחב הטקסטואלי יש רב שיח מתמיד בין פוסקים בעלי גישות שונות לגבי הפרשנות ההלכתית ולגבי המציאות אליה יש להכיל את ההלכה. הדיון ההלכתי מלווה ברצון להכרה בסמכותו של הפוסק ובהכרה כי דרך פרשנותו ופסיקתו חושפים את האמת האוטנטית של צווי התורה. סמכותם של הפוסקים תלויה בקהילה שמקבלת על עצמה לציית לפוסק.

המרחב החברתי של השדה ההלכתי בנוי מקבוצות המנסות להתבדל ומבקשות ליצור לעצמן סטאטוס באמצעות אימוץ של סגנון חיים הלכתי מבחין.

בהרצאה זו, בכונתי להדגים את הכיוון הפרשני שהצגתי דרך סקירה של פסקי הלכה שעניינם חליבה בשבת. ההרצאה תתבסס על ספרות השו"ת בנושא. דגש מיוחד יינתן לתשובות שניתנו על-ידי הרב קוק שהיה רבה של ארץ ישראל ונתפס כבעל סמכות עליונה בין הרבנים הציונים. בנוסף יבדקו גם הפוסקים של הרב עוזיאל שהיה הרב הראשי הספרדי הראשון במדינת ישראל ופסקי החזון איש שהיה מעמודי התווך של היהדות החרדית בארץ.

סדנא בין-דורית בהשתתפות משה שוקד

יו"ר: נועה ונה

בהשתתפות: פרופ' משה שוקד, ד"ר רות תלמי-כהן, חוקרים וחוקרות מכל הדורות

תקציר הסדנא:

הסדנה הבין-דורית מזמנת מפגש בין חוקרים וחוקרות מכל הדורות שידונו בתמות מרכזיות באנתרופולוגיה. השנה, יתדיינו פרופ' משה שוקד וד"ר רות תלמי-כהן אודות האנתרופולוגיה היישומית בישראל. האנתרופולוגיה היישומית מהלכת על קו התפר שבין גישות שונות. מחד, אנתרופולוגים יישומיים משתמשים בגישות אנתרופולוגיות, ידע תיאורטי, מתודולוגיה ועקרונות שונים בכדי לסייע לפתרון בעיות אנושיות, לקדם מטרות מעשיות, לשפר את מצבן של אוכלוסיות מוחלשות, לתרום לתעשייה ולטכנולוגיה ולחברה בכללותה. מאידך, שיתוף הפעולה של האנתרופולוגים היישומיים עם מוסדות המדינה, חברות עסקיות וארגונים שונים, כחלק מהתהליך של השגת המטרות הללו, זוכה לביקורת. זאת, בשל החשש שעצם שיתוף הפעולה מהווה הסכמה עם עמדות הממסד, משמר את הפערים ומנציח את המצב הקיים. במהלך השנים חלו שינויים במעמדה של האנתרופולוגיה היישומית בישראל- באקדמיה ומחוצה לה. פרופ' שוקד וד"ר תלמי-כהן יעסקו בכך, ובהמשך, במסגרת של דיון פתוח עם הקהל, ישאלו מדוע האנתרופולוגיה היישומית בישראל לא התפתחה תחת החסות והעידוד של האקדמיה? מדוע מחקר המערב אלמנטים יישומיים, ואינו "מחקר טהור", עדיין אינו מקובל ומוכל במחלקות לאנתרופולוגיה בארץ? אילו דילמות אתיות שונות באות לידי ביטוי במסגרת מחקרים של אנתרופולוגים יישומיים, וכיצד מתמודדים עימן? למשל, האם האנתרופולוגיה היישומית היא רק מתודולוגיה ומאגר של ידע אשר זמין לשימושים ולגורמים מוסדיים שונים? האם במסגרת מחקרים יישומיים קצרי מועד ניתן להגיע להיכרות מעמיקה עם הנחקרים ועם השדה? מהו הגבול שבין מעורבות להתערבות בעבודה של אנתרופולוגים יישומיים? מהם המושאים הראויים לעיסוק במסגרת של אנתרופולוגיה יישומית? האם ישנם תחומים "אסורים"? ועוד...

15:15-16:30 מליאה חגיגית בשיתוף "בחברת האדם"

אנתרופולוגיה מתעוררת? האנתרופולוגיה והציבור בישראל

יו"ר: לירון שני, דוקטורנט לאנתרופולוגיה באוניברסיטת תל אביב ומנהל דף הפייסבוק 'בחברת האדם'- אנתרופולוגיה בישראל ובעולם'

משתתפים:

ד"ר ניר אביאלי

המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת בן גוריון

פרופ' פנינה מוצפי הלר

המכונים לחקר המדבר באוניברסיטת בן-גוריון ופעילה חברתית

ד"ר רות תלמי כהן

אנתרופולוגית יישומית ומרצה באוניברסיטת תל אביב ובמרכז האקדמי פרס

ד"ר יובל דרוך

דקאן בית הספר לתקשורת במסלול האקדמי המכללה למינהל, כתב ופרשן לנושאי טכנולוגיה

ד"ר נטע ליפמן

תקציר המליאה:

גם אם מעולם לא נחשבה האנתרופולוגיה בישראל כתחום לימודים ודעת מרכזי, הרי שהשנים האחרונות מתאפיינות בצמצום נוסף של ההכרה הכללית בערך הידע המחקרי שהצטבר במסגרתה. השאלה שנהוג היה לשאול בעבר: "מה זה בעצם אנתרופולוגיה" בשיעורי מבוא באוניברסיטאות ובשיחות סלון, התחלפה כיום ב: "למה זה טוב" או "למה צריך את זה".

למרות זאת, דומה שאין נושא בחברה הישראלית שבו לא נצבר ונוצר ידע אנתרופולוגי בעל ערך; יחסים ויחסי כוח בין קבוצות, הון וגלגוליו, סמלים, טקסים, צבא, סביבה – קשה יהיה לאתר דיון ציבורי אחד בו לא ניתנה לאנתרופולוגיה היכולת להרים תרומה ייחודית. באופן פרדוקסאלי, הכרתם של האנתרופולוגים בישראל בחשיבות חשיפת הידע שהם מפתחים, לצד הכרה של הציבור בידע זה, היא הדרך העיקרית להבטיח את המשך הרלוונטיות שלו.

משתתפי המליאה החגיגית של הכנס, המאורגנת בשיתוף דף הפייסבוק בחברת האדם, ינסו להצביע על הסיבות למצב זה ויותר מכך, לראות איך אפשר (אם בכלל) לשנות אותו. המליאה תתמקד בבחינת הנוכחות של האנתרופולוגיה בשיח הציבורי ובתקשורת, בדרכים להפוך את הידע האנתרופולוגי לנגיש יותר, בהיתכנותה של אנתרופולוגיה ציבורית, ביחסים בין האנתרופולוגיה לאקטיביזם, להשפעה דרך ההוראה, במבנה ההעסקה של אנתרופולוגים ועוד.

16:45-17:45 מליאה

Speakers' Corner: An Open Discussion on a Possible AAA Boycott Motion

Facilitator: Dr. Amalia Saar, Haifa University

Participants:

Dr. Yehuda Goodman, Hebrew University

Dr. Dafna Hirsch, Open University

Prof. Michele Rivkin-Fish, University of North Carolina at Chapel Hill

Dr. Ramez Eid, Bern University, Switzerland

Prof. Dan Rabinowitz, Tel Aviv University